

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

HET GEZIN OPNEMEN IN SEKSUELE VOORLICHTING GIDS VOOR SCHOLEN

WWW.INCLUDEDPROJECT.EU

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

HET GEZIN OPNEMEN IN SEKSUELE VOORLICHTING

Een gids voor scholen

Adrián Crescini - Aikaterini Arampatzi - Anja Marojevic - Anna Bellan
Daniela Eletti - Dominique Borm - Eleni Bogiatzidaki
Epameinondas Koutavelis - Erisjan Bregu - George Balamotis
George Kosyvas - Kristina Vasileska - Laura Stanzani - Lorena Valencia
Marina Natsia - Merixell Martínez - Naya Boemi - Nicola Paganoni
Salma Aladdin - Valentina Narváez - Veronica Cattini - Vesper Veer Visser

2023

Deze handleiding is ontwikkeld in het kader van het project "**INCLUDED: Inclusieve seksuele opvoeding door creatieve methoden**" (Project nr. 2020-1-UK01-KA227-SCH-094470). De verantwoordelijkheid voor deze publicatie ligt uitsluitend bij de auteurs; de Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor het gebruik van de informatie die erin is vervat.

INBEGREPEN Projectpartners

- Merseyside Expanding Horizons (UK): www.expandinghorizons.co.uk
- La Xixa Teatre (Spanje): www.laxixa.org
- Anziani e Non Solo (Italië): www.anzianienonsolo.it
- Regionaal Directoraat voor Primair en Secundair Onderwijs van Attica (Griekenland): <https://pdeattikis.gr/EU/>
- Sexmatters (Nederland): www.sexmatters.nl
- KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie (Griekenland): <https://education-hub.kmop.org/>
- KMOP Skopje (Macedonië): www.mk.kmop.org

Voor deze publicatie is Creative Commons gelicentieerd.

INHOUD

<u>HET GEZIN OPNEMEN IN SEKSUELE VOORLICHTING</u>	3
<u>Een gids voor scholen</u>	3
<u>INHOUD</u>	5
<u>INLEIDING:</u>	7
<u>Info over het project</u>	7
<u>Deze gids gebruiken</u>	8
<u>Terminologie</u>	9
<u>METHODOLOGISCH KADER</u>	10
<u>VOOR DE UITVOERING VAN HOLISTISCHE EN POSITIEF SEX-ED</u>	
<u>FAMILIE BETROKKENHEID WORKSHOPS</u>	10
<u>Kritische pedagogie (Paulo Freire)</u>	10
<u>Kritisch incident</u>	10
<u>Theater van de onderdrukten</u>	11
<u>Procesgeoriënteerde psychologie</u>	12
<u>Waarom deze methodologieën geschikt zijn voor het doel van het project</u>	12
<u>WAAROM HET BELANGRIJK IS OM GEZINNEN ERBIJ TE BETREKKEN</u>	15
<u>EN HOE HET GEDAAN KAN WORDEN</u>	15
<u>Analyse van de interviews met het schoolpersoneel</u>	15
<u>In het woord van de leraar</u>	20
<u>CREATIEVE WORKSHOPS VOOR FAMILIEBETROKKENHEID: LEERTRAJECT EN</u>	
<u>ACTIVITEITEN</u>	22
<u>MODULE 1: Activiteiten voor leerkrachten en gezinnen ter bevordering van teambuilding en</u>	
<u>werk, lichaamsactivering en het benaderen van onderwerpen</u>	23
<u>MODULE 2: Activiteiten voor docenten om intern na te denken over hun rol als docent, hun</u>	
<u>beperkingen en hun individuele en professionele visie op seksualiteit</u>	30
<u>MODULE 3: Activiteiten voor leerkrachten en gezinnen om de inhoud met betrekking tot</u>	
<u>seksuele voorlichting te verdiepen</u>	41
<u>MODULE 4: Activiteiten om de dialoog tussen school en</u>	
<u>gezinnen te bevorderen</u>	51
<u>ERVARINGEN IN ELK LAND</u>	61
<u>DE ERVARING IN GRIEKENLAND</u>	61
<u>DE ERVARING IN ITALIË</u>	62
<u>Proefbeoordeling leerkrachten</u>	62
<u>Proefbeoordeling gezinnen</u>	63
<u>DE ERVARING IN MACEDONIË</u>	64
<u>Proefbeoordeling leerkrachten</u>	64
<u>Evaluatie pilot gezinnen</u>	65

<u>DE ERVARING IN SPANJE</u>	67
<u>Proefbeoordeling leerkrachten</u>	67
<u>DE ERVARING IN HET VERENIGD KONINKRIJK</u>	69
<u>Proefbeoordeling leerkrachten</u>	69
<u>DE ERVARING IN NEDERLAND</u>	71
<u>Proefbeoordeling leerkrachten</u>	71
<u>VI. CONCLUSIE</u>	75
<u>VII. REFERENTIES</u>	77
<u>BIJLAGEN</u>	80
<u>Tabel van coëxistentie van codes met de hoogste frequenties</u>	80
<u>Code Co-occurrence Analyse (Sanky's grafiek)</u>	81

INLEIDING:

Info over het project

"INCLUDED: Inclusive sex-ed through creative methods" is een Erasmus+ project op het gebied van schoolonderwijs dat de inspanningen van zeven partners in zes landen bundelt: Merseyside Expanding Horizons in het Verenigd Koninkrijk, Anziani e Non Solo in Italië, KMOP Skopje in de Republiek Noord-Macedonië, La Xixa in Spanje, Sexmatters in Nederland, het Regionaal Directoraat voor Primair en Secundair Onderwijs van Attica en KMOP - Education and Innovation Hub in Griekenland.

Volgens UNESCO zijn de voordelen van een Comprehensive Sex Education (CSE) weliswaar op grote schaal aangetoond, maar is er nog steeds weinig informatie over de impact ervan op kwetsbare groepen, waaronder jongeren met intellectuele, cognitieve en fysieke diversiteit. Het INCLUDED-project werd in het leven geroepen om geschikte en effectieve methodologieën voor deze doelgroep verder te onderzoeken en te testen, terwijl scholen en gezinnen begeleid worden naar zelfkennis en dialogen die gericht zijn op het bevorderen van een meer inclusieve en holistische seksuele opvoeding (Included-project, 2023).

Bovendien heeft de uitbraak van COVID-19, naast vele andere aspecten van hun leven, de seksuele opvoeding van tieners op verschillende manieren beïnvloed, waardoor het INCLUDED-project bijzonder gelegen komt: aan de ene kant heeft seksuele opvoeding door het sluiten van scholen over de hele wereld minder of geen aandacht gekregen (Rutgers, april 2020). Bovendien heeft, volgens de rapporten van EUROPOL en UNICEF, het toegenomen gebruik van het internet als gevolg van de pandemie het risico op online seksuele intimidatie van minderjarigen verhoogd, waardoor het dringend nodig is om hen op te voeden om een dergelijk risico te herkennen en te voorkomen. Aan de andere kant, toen COVID-19 scholen in het hele land dwong om abrupt te sluiten, namen veel ouders een extra rol op zich als 'leerkrachten' die ondersteuning nodig hadden om in contact te komen met hun kinderen en zich op een zinvolle en meer bewuste manier te verdiepen in seksuele gezondheid (Included project, 2023).

Met dit uitgangspunt richtte INCLUDED zich op het ontwerpen en implementeren van CSE, een curriculumgebaseerd proces van onderwijzen en leren over de cognitieve, emotionele, fysieke en sociale aspecten van seksualiteit. Het doel was om kinderen en jongeren toe te rusten met kennis, vaardigheden, houdingen en waarden die hen in staat stelden om voor hun gezondheid, welzijn en waardigheid te zorgen; om respectvolle sociale en seksuele relaties te ontwikkelen; om na te denken over hoe hun keuzes hun eigen welzijn en dat van anderen beïnvloeden; en om hun rechten gedurende hun hele leven te begrijpen en te beschermen (Included project, 2023). Aan de andere kant droeg het INCLUDED-project, dat vooral gericht was op het voorzien van leerkrachten van de middelen en vaardigheden om een lesprogramma seksuele opvoeding te geven, ook bij aan het bijscholen van leerkrachten en het uitbreiden van hun kennis en capaciteit met betrekking tot dit onderwerp (Included project, 2023).

INCLUDED heeft op deze uitdagingen gereageerd door het creëren van:

- Een curriculair trainingsprogramma voor studenten om hen te ondersteunen bij het effectief bereiken van de belangrijkste leerresultaten van seksuele voorlichting (volgens WHO-normen).
- Een e-cursus voor leerkrachten om hen te ondersteunen bij het toepassen van praktijken in seksuele voorlichting voor hun leerlingen door middel van creatieve methoden.
- Beleidsrichtlijnen gebaseerd op de ervaring in elk partnerland over hoe een creatieve, schoolbrede benadering van holistische en positieve seksuele opvoeding kan worden geïmplementeerd, gericht op schoolautoriteiten en beleidsmakers.

Op de volgende pagina's kunt u ook de methodologische gids INCLUDED raadplegen die scholen moet helpen om ouders en verzorgers actief te betrekken bij het programma voor seksuele voorlichting aan leerlingen in overeenstemming met de beleidsaanbevelingen van de WHO.

Hoe gebruik je deze gids?

"Inclusief het gezin in inclusieve seksuele voorlichting: gids voor scholen" is een methodologische gids voor leerkrachten en schoolpersoneel voor het ontwikkelen van inclusieve seksuele voorlichtingsworkshops voor gezinnen en de schoolgemeenschap. De methodologieën die zijn toegepast bij het creëren en implementeren van de voorgestelde activiteiten zijn: Pedagogische aanpak gebaseerd op Universal Design for Learning methodologie en Paulo Freire's Kritische Pedagogie; Kritisch Incident Methodologie; Theater van de Onderdrukten; Procesgeoriënteerde Psychologie. Alle activiteiten leggen een belangrijke focus op diversiteit, gebaseerd op de intersectionele benadering: ras, geslacht, vaardigheden, sociale klasse, migratiestatus, seksuele geaardheid enz.

De doelstellingen van deze gids zijn:

- Scholen ondersteunen met eenvoudig toe te passen, laagdrempelige richtlijnen om gezinnen te bereiken en te betrekken bij seksuele voorlichting op een preventieve, proactieve en positieve manier.
- Ouders ondersteunen bij het spelen van een effectieve rol in de seksuele opvoeding van hun kinderen en samenwerken met scholen om succesvolle leerresultaten te behalen met betrekking tot seksuele opvoeding.
- Open leermiddelen delen die kunnen bijdragen aan het welzijn en de sociale inclusie van jongeren, vooral die in kwetsbare situaties.

Deze gids is in de eerste plaats bedoeld voor scholen om de betrokkenheid van gezinnen bij seksuele opvoedingsprogramma's te vergroten. We geloven echter dat het ook heel nuttig kan zijn voor gezinnen om nieuwe informatie en technieken te leren die hen zullen helpen om de rechten van hun kinderen te beschermen.

De gids is als volgt opgebouwd:

- Methodologisch kader voor de implementatie van holistische en positieve sekseducatie workshops voor familiebetrokkenheid: in dit hoofdstuk vind je een beschrijving van de methodologieën waarop ons werk van onderzoek, creatie en implementatie gebaseerd was.

- Waarom het belangrijk is om gezinnen erbij te betrekken en hoe dat kan: in dit hoofdstuk vindt u de analyse van 22 interviews met schoolpersoneel over het belang van het rekenen op de steun en betrokkenheid van gezinnen om een holistische en positieve seksuele opvoeding voor leerlingen te garanderen.
- Creatieve workshops voor familiebetrokkenheid: leerpad en activiteiten: in dit hoofdstuk vind je het leerpad en een gedetailleerde beschrijving van de activiteiten die zijn gecreëerd en getest in het kader van de INCLUDED workshop met schoolpersoneel en families.
- Ervaringen in elk land: in dit hoofdstuk vindt u een beschrijving van de piloottraining die in elk partnerland werd uitgevoerd, samen met de beoordelingen van zowel de deelnemers als de facilitatoren.

Terminologie

In deze gids zul je merken dat we de term "handicap" niet gebruiken, maar dat we het hebben over intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit. We zijn er trots op dat dit een van de effecten is die het INCLUDED-project op de partnerorganisaties heeft gehad. Hoewel we ons ervan bewust zijn dat deze verandering in terminologie kritiek kan uitlokken, hebben we besloten om "diversiteit" te gebruiken omdat de term "handicap" soms negatieve connotaties met zich mee kan brengen en een gebrek aan bekwaamheid of competentie kan impliceren, terwijl de termen "intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit" kunnen helpen om een positiever en inclusiever perspectief te bevorderen. Bovendien benadrukken deze termen het feit dat individuen met "beperkingen" een scala aan verschillende sterke punten en vaardigheden kunnen hebben en niet allemaal in hetzelfde hokje gestopt moeten worden.

Het gebruik van de termen "intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit" is ook meer inclusief, omdat niet alle mensen met verschillende capaciteiten zich identificeren met de term "handicap". Sommige mensen gebruiken liever andere termen, zoals "anders begaafd" of "neurodivergent" om zichzelf te beschrijven.

In het algemeen geloven we dat het gebruik van termen die gericht zijn op diversiteit en inclusiviteit kunnen helpen om een positievere en meer accepterende omgeving te creëren, in tegenstelling tot negatieve stereotypen die ertoe kunnen leiden dat mensen worden gestigmatiseerd of uitgesloten van bepaalde activiteiten of mogelijkheden, zelfs als ze volledig in staat zijn om deel te nemen met de juiste aanpassingen en ondersteuning.

En last but not least is "handicap" vaak een relatief begrip dat bepaald wordt door maatschappelijke normen en verwachtingen en door de beschikbaarheid van hulpmiddelen en ondersteuning. In het algemeen is het belangrijk dat de maatschappij de manieren erkent en aanpakt waarop structurele en maatschappelijke factoren een invloed kunnen hebben op de status van persoon met een handicap en dat er gewerkt wordt aan het creëren van een meer inclusieve en ondersteunende omgeving voor alle individuen.

METHODOLOGISCH KADER

VOOR DE IMPLEMENTATIE VAN HOLISTISCHE EN POSITIEVE WORKSHOPS OVER GEZINSBETROKKENHEID BIJ SEKSUELE VOORLICHTING

Kritische pedagogie (Paulo Freire)

Paulo Freire (1921-1997) was de grondlegger van Participatory Action Research (PAR), Kritische Pedagogie, Populair Onderwijs, Bevrijdingstheologie en de Latijns-Amerikaanse Kritische Theorie en een voorloper van de epistemologieën van het Zuiden. Op het gebied van onderwijs, onderzoek en communicatie markeerde zijn belangrijkste boek, *Pedagogie van de onderdrukten* (1968), een voor en na, eerst in Latijns-Amerika en later verspreid naar andere regio's, zowel in het Noorden als in het Zuiden, waarbij hij nieuwe wegen insloeg in het denken over geletterdheid en onderwijs als een bevrijdende cultuur (Fernández-Aballí, 2020). Het werk van Freire vormde de basis voor de Latijns-Amerikaanse beweging van Populair Onderwijs, die als grondgedachte heeft gediend voor vele grassroots en anti-onderdrukkende politieke bewegingen wereldwijd. Populair onderwijs is een filosofie en pedagogie gebaseerd op het concept van liberalisering van het onderwijs waarin:

- a) Alle agenten zijn in staat om te onderwijzen en te leren.
- b) Alle agenten bezitten enige kennis.
- c) Alle agenten zijn onderworpen aan het proces en nooit objecten van het proces.
- d) Alle agenten hebben hetzelfde recht om te spreken en gehoord te worden.
- e) Alle agenten hebben hetzelfde recht om problemen, opties, inhoud en oplossingen voor te stellen (La Xixa Teatre, 2023).

Voor Freire is kritische pedagogie een politieke en morele praktijk die de kennis, vaardigheden en sociale banden aanbiedt die studenten in staat stellen om de mogelijkheden te verkennen van wat het betekent om kritische burgers te zijn. Terwijl het tegelijkertijd hun deelname aan de belofte van een substantiële democratie uitbreidt en verdiept, in plaats van een methode of een a priori techniek die aan alle studenten moet worden opgelegd (Giroux, 2010).

Freire pleitte ervoor leerlingen te behandelen als co-auteurs van kennis en informatie. De dialoog, die iedereen in staat stelt om vrij vragen te stellen en meningen te delen, krijgt speciale aandacht in de voorgestelde problem-posing methode. Onderwijs wordt daarom gezien als de praktijk van vrijheid, en in de uitoefening van vrijheid kunnen leraren en studenten hun bewustzijn vergroten door middel van dialoog (Shih, 2018).

Kritiek Incident

Het concept van "cultuurschok" of "kritisch incident" werd ontwikkeld door de Franse sociaal psycholoog Margalit Cohen-Emerique. Het doel van deze methode is om mensen te helpen culturele verschillen of "cultuurschok"-ervaringen te verwerken. De bevindingen van Cohen-Emerique komen overeen met wijdverspreide kritiek op wat een "cultuurspecifieke" strategie wordt genoemd: aan de ene kant, het verstrekken van

over culturele normen is onmogelijk. Omdat elke cultuur dynamisch is en voortdurend verandert, en omdat de leden een verscheidenheid aan unieke ervaringen hebben, zijn er bepaalde waarden en gedragingen die kunnen worden toegepast op hele culturele groepen en hun leden. Aan de andere kant blijkt het een enorme uitdaging om dit soort kennis effectief toe te passen op echte situaties: op de een of andere manier is antropologische kennis moeilijk om te zetten in routinematige, belichaamde interacties. Cultuurschok is een interactie met een persoon of object uit een andere cultuur, in een specifieke ruimte en tijd, die negatieve of positieve cognitieve en affectieve reacties uitlokt, een gevoel van verlies van referentiepunten, een negatieve voorstelling van zichzelf en een gevoel van gebrek aan goedkeuring dat aanleiding kan geven tot onbehagen en woede. (Cohen- Emerique 2013:65)

Om de door haar geïdentificeerde problemen aan te pakken, ontwikkelde Cohen-Emerique een methodologie die op grote schaal is gebruikt in de training en supervisie van professionals in de sociale sector en de gezondheidszorg. De interculturele benadering van Cohen-Emerique is gebaseerd op drie stappen, die elk gebaseerd zijn op verschillende trainingsmethoden en -instrumenten en de ontwikkeling van verschillende competenties vereisen: 1. Decentrering 2. Ontdekking van het culturele referentiekader van de ander(en) 3. Onderhandeling (Elan Interculturel, 2019).

1) Decentreren is de eerste stap en is gebaseerd op het inzicht dat wanneer er sprake is van een conflict, dit niet simpelweg voortkomt uit de cultuur van de ander, maar eerder uit de interactie van twee verschillende culturele referentiekaders. Decentreren moedigt dus onderzoek aan naar de eigen culturele modellen, praktijken en normen en hoe deze interageren met de waarden, normen en verwachtingen van anderen (Elan Interculturel, 2019).

2) We kunnen elkaar duidelijker zien als we ons bewust zijn van onze eigen culturele normen, waarden en voorstellingen. Dit zijn de doelen voor deze fase: een grondiger begrip krijgen van de culturele normen, waarden en gedragingen van individuen uit andere culturen; afrekenen met simplistische veronderstellingen en stereotypen; bewust zijn van de vele variabelen die het culturele referentiekader van de ander kunnen beïnvloeden.

3) De derde stap, onderhandelen, houdt in dat we proberen een specifiek probleem op te lossen terwijl we de identiteit van beide partijen zo veel mogelijk intact laten. We worden aangemoedigd om in deze periode een onderhandelingsvriendelijke houding en communicatievaardigheden te ontwikkelen.

Theater van de onderdrukten

Het Theatre of the Oppressed (TO) werd in de jaren 1970 ontwikkeld door de Braziliaanse toneelschrijver Augusto Boal en is een van de belangrijkste instrumenten van participatieve communicatie en populaire onderwijsbewegingen in Latijns-Amerika. In tegenstelling tot veel sociale aspecten van theater, is Theatre of the Oppressed (TO) een politiek theater. Het is een gezamenlijke ontmoeting voor emancipatie. Gebaseerd op de epistemologie van Paulo Freire's Pedagogie van de Onderdrukten, gebruikt TO theaterspellen om onze waarneming te des-mechaniseren, ons bewust te maken van onze culturele filters door ze expliciet te maken en te reageren op onze eigen conflicten en ervaringen. Het ensceneren van individuele kwesties en de daaropvolgende extrapolatie naar de ervaringen van de groep stelt ons in staat om alternatieven te zoeken en te creëren voor conflicten die vaak moeilijk op te lossen zijn vanuit een individueel standpunt (Boal, 2006).

Het Theatre of the Oppressed is wereldwijd bekend. Het is een reeks dramatische

tactieken die ontworpen zijn om systematische onderdrukking en uitbuiting in alledaagse omstandigheden bloot te leggen en om toeschouwers in acteurs te veranderen. Deze poëtica maakt gebruik van een verscheidenheid aan

methoden, waaronder Forumtheater, Krantentheater, Beeldtheater, Onzichtbaar Theater en andere. Al deze methoden zijn ontwikkeld om een specifiek doel te bereiken, namelijk van toeschouwers acteurs maken. In feite moet de term "toeschouwer/spectatrice" niet alleen worden opgevat als een uitdrukking die in de kunst wordt gebruikt, maar ook in de politiek. Boal gelooft dat we politieke spelers kunnen worden in het dagelijks leven door te acteren in een dramatische context (Coudray, 2017).

Het Theater van de Onderdrukten is theater in deze meest archaïsche toepassing van het woord ... alle mensen zijn Acteurs (ze acteren!) en Toeschouwers (ze observeren!). Ze zijn Schouwers ... Alles wat acteurs doen, doen we ons hele leven lang, altijd en overal. Acteurs praten, bewegen, kleden zich passend bij de setting, drukken ideeën uit, onthullen passies - net zoals wij dat doen in ons dagelijks leven. Het enige verschil is dat acteurs zich ervan bewust zijn dat ze de taal van het theater gebruiken en dus beter in staat zijn om die in hun voordeel te gebruiken, terwijl de vrouw en de man in de straat niet weten dat ze theater spreken. (Boal, 2002, p. 9)

Procesgeoriënteerde Psychologie

Proceswerk (PW) is een interdisciplinaire methode die houdingen en hulpmiddelen biedt om transformatie en groei te vergemakkelijken door middel van conflictbeheersing. De PW-methode kan worden toegepast op psychologische, fysieke en sociale problemen op zowel individueel als collectief niveau (trabajodeprocesos.net).

Deze methode biedt een model dat bijdragen van verschillende disciplines integreert en gebruikt om individuele en collectieve transformatie en groei te vergemakkelijken. Het wordt toegepast op verschillende gebieden: gemeenschaps- en organisatieontwikkeling, diversiteit en leiderschapstraining, individuele psychotherapie en familierelaties, counseling en groepsfacilitering. Proceswerk richt zich voornamelijk op het ontwikkelen van een staat van bewustzijn; dat wil zeggen, mensen en groepen helpen zich te realiseren hoe ze hun ervaringen waarnemen en beleven, leren hun aanpak te veranderen en informatie te ontdekken die ze niet opmerken of marginaliseren, en die hun vermogen om te reageren beperkt. Veel van de informatie die we nodig hebben om te transformeren en te groeien, wordt niet waargenomen omdat het een uitdaging is voor ons gewone bewustzijn. Zonder het ons te realiseren, marginaliseren we bepaalde aspecten - die we subjectief noemen - van onze dagelijkse ervaring: emoties, verlangens, dromen, intuïties, fantasieën, stemmingen, etc., omdat ze in strijd zijn met ons basisovertuigingssysteem of met de dominante cultuur waartoe we behoren. Daarom staan we onszelf niet toe om te horen of te praten over ervaringen die buiten het bereik van ons gewone bewustzijn liggen en om signalen en informatie van een niet-alledaagse werkelijkheid waar te nemen. Gelukkig verdwijnt wat we marginaliseren niet, het neemt alleen andere wegen om zich te manifesteren en in overweging te worden genomen, hetzij op persoonlijk, hetzij op collectief niveau. Proceswerk leert ons in contact te komen met ons diepste zelf en leert hoe we creatief kunnen zijn en kunnen stromen in extreme omstandigheden. Het maakt gebruik van verschillende hulpmiddelen zoals Open Forums, Groepsfacilitatie en Forumgeoriënteerde Processen (trabajodeprocesos.net).

Waarom deze methodologieën geschikt zijn voor het doel

van het project

Alomvattende seksuele opvoeding (CSE) heeft als doel kinderen te voorzien van kennis, vaardigheden, houdingen en waarden die hen in staat stellen hun gezondheid, welzijn en waardigheid te realiseren; respectvolle sociale en seksuele relaties te ontwikkelen; na te denken over hoe hun keuzes hun eigen welzijn en dat van anderen beïnvloeden; en hun rechten gedurende hun hele leven te begrijpen en te beschermen. Hoewel de voordelen van CSE op grote schaal zijn aangetoond, is er volgens UNESCO weinig informatie over de impact ervan op gemarginaliseerde groepen, waaronder jongeren met intellectuele, cognitieve en fysieke diversiteit. Volgens onderzoekers kunnen methoden die gebaseerd zijn op modellering, rollenspel, repetitie en oefening heel nuttig zijn voor het verbeteren van de vaardigheden van mensen met een verstandelijke beperking (Schaafsma *et al.*, 2015).

Aan de andere kant stelt UNESCO dat seksuele voorlichting het meeste effect heeft als de schoolprogramma's worden aangevuld met de betrokkenheid van ouders en leerkrachten, opleidingsinstituten en jeugd vriendelijke diensten, waarbij een schoolbrede aanpak wordt gehanteerd.

Via het INCLUDED-project ontwierp en testte het consortium een inclusief curriculum voor seksuele voorlichting voor middelbare scholieren en een model om een schoolbrede aanpak van seksuele voorlichting te stimuleren, beide gebaseerd op theatertechnieken. Het gebruik van creatieve methoden zoals rollenspellen en theaterspellen is effectief gebleken bij de opvoeding van jongeren, terwijl kritische pedagogie en pedagogie van de onderdrukten effectief gebruikt kunnen worden bij het bevorderen van dialogische relaties binnen groepen. Zoals Paulo Freire stelt: "Door dialoog houden de leraar-van-de-studenten en de studenten-van-de-leraar op te bestaan en ontstaat er een nieuwe rol: leraar-student met studenten-leraren. De leraar is niet langer alleen maar degene die lesgeeft, maar degene die onderwezen wordt in dialoog met de studenten, die op hun beurt, terwijl ze onderwezen worden, ook onderwijzen. Ze worden samen verantwoordelijk voor een proces waarin ze allemaal groeien" (Freire, 1970: 80).

Creatieve en participatieve methoden zijn om verschillende redenen bijzonder geschikt voor het werken aan seksuele voorlichting met kinderen, tieners en mensen met een verstandelijke, cognitieve en/of functionele diversiteit:

- 1) Ze moedigen actieve deelname aan: Creatieve methoden zoals kunst, spel en drama betrekken deelnemers actief bij het leerproces. Dit is vooral belangrijk voor seksuele voorlichting, omdat het tieners en mensen met een verstandelijke, cognitieve en/of functionele diversiteit in staat stelt om hun gevoelens en gedachten beter te verkennen en uit te drukken.
- 2) Ze maken personalisering van het leren mogelijk: Iedereen heeft een uniek leertempo en een unieke leerstijl. Met creatieve methoden kan het leerproces worden aangepast aan de individuele behoeften van elke leerling. Iemand met intellectuele diversiteit kan bijvoorbeeld tekeningen en afbeeldingen gebruiken om concepten beter te begrijpen, terwijl iemand met meer gevorderde taalvaardigheden misschien de voorkeur geeft aan discussie en debat.
- 3) Ze bevorderen zelfexpressie en zelfvertrouwen: Creatieve en participatieve methoden bevorderen ook zelfexpressie en zelfvertrouwen, wat essentieel is voor seksuele voorlichting. Met deze methoden kunnen tieners en mensen met een

verstandelijke beperking,

cognitieve en/of functionele diversiteit om hun gevoelens, gedachten en vragen over seksualiteit te uiten zonder bang te hoeven zijn voor een oordeel. Dit kan vooral belangrijk zijn voor mensen die zich gemarginaliseerd of uitgesloten voelen in andere educatieve omgevingen.

- 4) Ze zijn toegankelijker: Creatieve en participatieve methoden zijn toegankelijker voor mensen met een verstandelijke, cognitieve en/of functionele diversiteit omdat ze niet uitsluitend gebaseerd zijn op het gebruik van tekst en verbale taal. Deelnemers kunnen verschillende uitdrukkingsvormen gebruiken, zoals tekeningen, foto's, rollenspellen en andere visuele en zintuiglijke media, waardoor ze meer inclusief zijn.

WAAROM HET BELANGRIJK IS OM GEZINNEN ERBIJ TE BETREKKEN

EN HOE HET KAN WORDEN GEDAAN

In overeenstemming met het UNESCO-beleidskader is het voor leerplanontwikkeling nuttig om een vorm van samenwerking met ouders te organiseren, niet alleen om de nodige steun van hen te krijgen, maar ook om een optimale "fit" tussen de informele rol van ouders en de formele rol van de school te garanderen (Stabback, 2016). In het geval van leerlingen met intellectuele, cognitieve en/of functionele diversiteit is het nog belangrijker dat de steun beide kanten op gaat: ouders voelen zich vaak hulpeloos als ze geconfronteerd worden met de seksualiteit van hun kinderen. Ondanks het belang van het gezin bij seksuele opvoeding, blijkt uit het rapport "Sexuality Education in Europe and Central Asia: State of the Art and Recent Development" kunnen gezinnen, als vertegenwoordigers van de samenleving op scholen, de invoering van adequate programma's voor seksuele voorlichting tegenhouden. Terwijl er in Nederland nauwelijks maatschappelijke weerstand is tegen seksuele voorlichting, is er in Macedonië en het Verenigd Koninkrijk wel enige weerstand en is er in Spanje ernstige weerstand tegen seksuele voorlichting. In Italië is seksuele voorlichting niet verplicht op scholen en als er programma's worden voorgesteld, moet de deelname van leerlingen worden goedgekeurd door de families. In Griekenland zijn seksuele voorlichtingscursussen, en in het bijzonder de cursussen die speciaal onderwijs omvatten, individueel en niet systematisch, daarom is het aan de familie om hun kinderen hierover te onderwijzen en te steunen (INCLUDED Application, p. 136).

Ouders hebben een cruciale rol te spelen in de ondersteuning van het leren van hun kinderen, en het betrekken van de oudergemeenschap in deze eerste fasen bevordert de betrokkenheid van ouders bij wat er in het curriculum staat en bij het leren van hun kinderen. De betrokkenheid van ouders bij het leren van hun kinderen maakt bovendien een aanzienlijk verschil, niet alleen voor de kinderen, maar ook voor de ouders zelf (UNESCO, 2016, p. 13).

Analyse van de interviews met het schoolpersoneel

Om het onderzoek naar het belang van gezinnen en hun steun aan scholen als middel om een uitgebreide seksuele voorlichting aan leerlingen te garanderen, te verdiepen, voerde het consortium tussen mei en oktober 2022 interviews uit met schoolpersoneel. In totaal werden 22 semigestructureerde ^{interviews¹} afgenomen bij leerkrachten en schoolpersoneel uit de volgende landen: Griekenland, Italië, Macedonië, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Spanje, met als doel hun behoeften met betrekking tot seksuele voorlichting en de steun van de families van hun leerlingen in kaart te brengen. De interviews werden vervolgens geanalyseerd met behulp van inhoudsanalysetechnieken. Als resultaat werden acht categorieën geïdentificeerd: opleiding, interesse in

¹ Semigestructureerde interviews zijn kwalitatieve instrumenten die gebaseerd zijn op een leidraad met onderwerpen of vragen. Het staat de interviewer vrij om bijkomende vragen te stellen om concepten te verduidelijken of meer informatie te verkrijgen.

De volgende tabel toont de belangrijkste linguïstische categorieën die in het hele corpus van interviews en hun corresponderende verhalen of discoursen zijn aangetroffen.

Hoofd Categorieën	Belangrijkste discoursen geïnterviewden
Opleiding en interesse in het onderwerp	De meeste geïnterviewden hebben geen seksuele voorlichting gehad. Degenen die dat wel hebben gedaan, vermeldden dat deze trainingen een technische, theoretische en specifieke aanpak hadden. Hoewel de meeste geïnterviewden persoonlijk en beroepsmatig geïnteresseerd zijn in seksuele opvoeding, hebben ze moeite om de onderwerpen toe te passen en op school te brengen, of ze zien seksuele opvoeding als iets dat niet zo verbonden is met het vak dat ze normaal geven.
Inhoud	<p>Geïnterviewden gaven aan dat ze hun kennis over seksuele opvoeding moesten verdiepen, niet alleen met een biologische benadering, maar ook met een emotionele en alomvattende benadering. Sommigen van hen deelden ook de behoefte om innovatieve methoden en instrumenten te verwerven om dergelijke onderwerpen aan te pakken.</p> <p>De belangrijkste kwesties waarvan is vastgesteld dat ze moeten worden aangepakt, zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geslacht, genderidentiteit en seksuele geaardheid - toestemming - pornografie - seksueel-affectieve relaties - sociale netwerken - gebruik van anticonceptiemiddelen - Soa <p>Geïnterviewden noemden bepaalde grenzen en voorzorgsmaatregelen waarmee rekening moet worden gehouden als het gaat om tieners en seksuele voorlichting: bijvoorbeeld de verschillende volwassenheidsniveaus van leerlingen binnen dezelfde klas, religieuze overtuigingen en de invloed van de familie.</p>

Familie relevantie	<p>De geïnterviewden vinden het zeer relevant om een dialoog met de gezinnen op gang te brengen. Sommigen zien dit echter als een moeilijk proces en denken dat er bij sommige families weerstand kan ontstaan. Sommige geïnterviewden maken een onderscheid tussen "open" en "gesloten" families en brengen dit in verband met verschillende culturen, religies en waarden. Wat religies betreft, zijn er twee die als "beperkend" worden genoemd: Katholicisme en Islam. Leerkrachten zien deze factoren als een moeilijkheid en beperking om een relatie en dialoog aan te gaan met de gezinnen.</p> <p>Wat betreft de goedkeuring van seksuele opvoedingsprogramma's door gezinnen, zijn de antwoorden zeer uiteenlopend, afhankelijk van de context. In Nederland bijvoorbeeld is een dergelijke goedkeuring niet nodig en maakt seksuele voorlichting deel uit van het schoolcurriculum. In Italië is de goedkeuring en instemming van de families nodig; Italiaanse leerkrachten vinden het ook nodig dat experts op het gebied van de onderwerpen deze processen begeleiden, omdat ze geloven dat dit het vertrouwen en het vertrouwen van de families kan bevorderen.</p>
-------------------------------	--

	steun van de gezinnen.
Leraren relatie met onderwerpen op het gebied van seksuele voorlichting:	De meeste geïnterviewden verklaarden dat ze zich op hun gemak zouden voelen om onderwerpen over seksuele voorlichting met hun leerlingen te bespreken. De meeste ondervraagden hebben echter het gevoel dat ze inhoudelijk te weinig informatie hebben en zijn bang dat er veel onderwerpen zijn die ze niet zouden kunnen behandelen.
Rol	<p>De rol van de leerkrachten in de seksuele opvoeding van de leerlingen lijkt verschillend te worden ervaren naargelang hun vakgebied en ervaring. Docenten die biologie onderwijzen in het algemeen staan bijvoorbeeld dichter bij het onderwerp; hoewel hun belangrijkste benadering wetenschappelijk is, noemen ze de noodzaak om seksuele opvoeding vanuit andere gezichtspunten te benaderen, bijvoorbeeld het emotionele gezichtspunt. Aan de andere kant voelen docenten wiskunde en Engels zich meer betrokken bij het onderwerp. Tot slot hebben docenten met een begeleidende rol de mogelijkheid om hun ervaringen openlijker met hun leerlingen te delen.</p> <p>Docenten die meer afstand voelen tot seksuele voorlichting, voeren aan dat het niet verbonden is met het vak dat ze geven. Het is echter belangrijk voor docenten om hun rol met betrekking tot het onderwerp te erkennen en erover na te denken, en om voorbereid te zijn op kwesties die spontaan bij leerlingen kunnen opkomen.</p>

<p>Behoeften aan training voor docenten</p>	<p>Volgens de deskresearch en de interviews die zijn uitgevoerd, moeten trainingsactiviteiten voor professionals op het gebied van seksuele voorlichting ingaan op de volgende vragen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wat verstaan leerkrachten onder seksuele voorlichting? 2. Hoe kan seksuele opvoeding worden behandeld in vakken die er niet direct mee te maken lijken te hebben? 3. Welke activiteiten, hulpmiddelen en methodes kunnen nuttig zijn om seksuele voorlichting in de klas aan te pakken? 4. Hoe moeten collectieve en individuele processen met betrekking tot seksuele opvoeding gestuurd worden (luisteren, valideren, begeleiden)? 5. Hoe kunnen leerkrachten de diversiteit in de groep (leeftijd, geslacht, afkomst, economische en sociale situatie, enz.) 6. Welke rollen kun je tegenkomen binnen een groep (opstandig, verlegen, degene die veel praat, degene die probeert te saboteren)? 7. Hoe kan er worden omgegaan met verschillende meningen (zelfs de meer extreme)? <p>Het is nodig om activiteiten te ontwerpen die de kennis van leerkrachten over seksuele zaken verbreden en verdiepen, zodat ze hun taboes kunnen herkennen en ongemak kunnen ervaren. Het is ook nodig om activiteiten en hulpmiddelen aan te bieden om met conflicten en meningsverschillen om te gaan; interculturaliteit en geloofssystemen lijken een grote rol te spelen in hoe er tegen seks en seksuele opvoeding wordt aangekeken, wat betekent dat de training van leerkrachten hier rekening mee moet houden om de diverse individuele en collectieve ervaringen te begrijpen en te waarderen.</p>
--	---

<p>Sociaal interventie/ onderwijs met gezinnen</p>	<p>Dialogoog</p>	<p>De meeste geïnterviewden vinden het relevant om gevallen van dialoog met gezinnen om seksuele kwesties aan te pakken onderwijs. De meeste leerkrachten geïnterviewd zijn het eens met over de Het is belangrijk dat gezinnen worden geïnformeerd over hoe seks onderwijs kan (of wordt) behandeld op school. Hun betrokkenheid ideaal zou zijn. De meeste geïnterviewden zijn het erover eens dat het niet gemakkelijk is om ontmoetingen en een dialoog te hebben met gezinnen en jongeren. Er zijn middelen nodig om te leren hoe de angsten en twijfels van gezinnen te begeleiden zonder waardoor ze zich veroordeeld voelden. Anderen noemden de noodzaak om de rol van de school met betrekking tot seksuele opvoeding valideren.</p>
	<p>Grenzen</p>	<p>Er wordt vermeld dat volwassenen veel taboes hebben met betrekking tot seksualiteit en seksuele voorlichting en dat dit een beperking vormt voor de dialoog. Sommige geïnterviewden vragen zich af hoe ver ze kunnen gaan in het bespreken van seksuele voorlichting met leerlingen en gezinnen.</p>
	<p>Ondersteuning netwerken</p>	<p>Steun is nodig van de onderwijsinstellingen en administraties, evenals een samenhang van het geheel didactisch/administratief/onderwijskundig team van de school zodat dat degenen die seksuele voorlichting geven zich niet zo blootgesteld voelen.</p>
	<p>Diversiteit</p>	<p>Onder de geïnterviewden, uit alle landen, zijn er mensen die optimistischer zijn en mensen die pessimistischer zijn over hun relatie met gezinnen, maar iedereen is het eens over de noodzaak om de diversiteit van elk gezin te erkennen en de mogelijkheid dat, om verschillende redenen, praten over seksuele opvoeding kan leiden tot sterke emoties, afwijzing, conflicten met de instelling.</p>
	<p>Educatief partnerschap</p>	<p>Ook vindt iedereen het essentieel dat er een educatieve alliantie tot stand kan worden gebracht tussen gezinnen, leerkrachten en instellingen en dat het noodzakelijk is om het werk dat in de klas wordt gedaan thuis voort te zetten en de communicatie tussen volwassenen en jongeren te verbeteren.</p>

	Activiteiten om deze benadering van het begeleiden van gezinnen te ontwikkelen	<p>De hulpmiddelen die door leerkrachten worden genoemd zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Podiumkunsten -Rollenspel -Dynamische en leuke tools die actieve deelname vereisen -Webpagina's, digitaal materiaal en audiovisuele bronnen -Seksuele opvoeding koppelen aan emotionele opvoeding. - Gidsen of een reeks activiteiten om in de klas te doen. <p>Het is ook nodig om activiteiten te plannen die de seksuele kennis van leerkrachten verbreden en hen in staat stellen om hun taboes en comfortzones te herkennen.</p>
--	---	--

	Gezinnen die de bijeenkomsten niet willen bijwonen.	<p>Hieronder geven we een overzicht van enkele voorstellen van geïnterviewden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Benadruk dat het doel van seksuele voorlichting is om het bewustzijn te vergroten en kwaliteitsinformatie te geven in een stadium waarin jongeren al geïnteresseerd zijn in deze onderwerpen. - Er moeten meer projecten worden uitgevoerd, mogelijk in betrouwbare kaders zoals het Europese, omdat ze gezinnen zekerheid bieden.
	Gezinnen die de bijeenkomsten niet kunnen bijwonen	<p>Gezinnen hebben moeite om de bijeenkomsten bij te wonen, door een gebrek aan tijd en motivatie.</p>
	Hoe is het mogelijk om het voor gezinnen gemakkelijker maken om deel te nemen? Activiteiten om oplossingen te vinden.	<p>Om de participatie van gezinnen toegankelijker te maken, stellen de geïnterviewden voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vergaderingen houden in het weekend of laat in de middag. - Vergaderingen online uitvoeren. - De bijeenkomsten samen met de gezinnen plannen in plaats van ze eenzijdig voor te stellen. - Het houden van bijeenkomsten met actieve en dynamische deelname, door middel van niet-formele activiteiten, waarbij zelfs sommige activiteiten die bedoeld zijn voor leerlingen worden getest. - Vergaderingen combineren met recreatieve/culturele activiteiten - Materiaal leveren waarvan gezinnen het gevoel hebben dat ze het thuis kunnen gebruiken voor de opvoeding van hun kinderen.

In het woord van de leraar

Ik denk dat het heel belangrijk is om de dialoog met gezinnen aan te gaan. Er zijn veel zeer belangrijke onderwerpen om aan te pakken. Een van de meest urgente boodschappen is denk ik de noodzaak om seksuele voorlichting niet volledig aan de school te delegeren, om te werken aan taboes en om ouders steeds opener te maken over dit onderwerp. Deze training was een verrijking, een gereedschapskist die ik anders niet zou hebben omdat ik geen psycholoog of pedagoog ben... maar ik ben een ouder, dus ik moet weten hoe ik met deze onderwerpen moet omgaan (Interview schoolpersoneel, ref 108).

Ik zou zeker de goedkeuring van de ouders vragen. Ik vind dat naast de kinderen ook de ouders zichzelf moeten informeren. Het is erg moeilijk voor een ouder die niet bekend is met seksuele voorlichting wanneer een kind alle

informatie over deze onderwerpen deelt (Interview schoolpersoneel, ref 472).

Ik denk dat het heel dringend is om met deze cursussen te beginnen en ouders lijken geleidelijk aan steeds meer open te staan voor deze kwesties: een paar dagen geleden bijvoorbeeld was de

ouders van een jongen met een handicap...accepteerden dat de zoon bijeenkomsten bijwoonde met de schoolpsycholoog (Interview schoolpersoneel, ref 98).

Ik heb tot nu toe niet zo'n ervaring gehad met ouders, omdat seksuele voorlichting nog steeds geen formeel onderdeel is van ons schoolcurriculum (Interview schoolpersoneel, ref 237).

Ik geloof dat er geen andere manier is, dat de verandering van de perceptie over seksuele voorlichting begint met de implementatie van het lesprogramma door nationale onderwijsinstellingen en het betrekken van ouders voor ondersteuning. Ik ben ervan overtuigd dat veel ouders zullen instemmen met seksuele voorlichting als ze meer informatie hebben over het belang ervan voor leerlingen. Dialoog is altijd een goed uitgangspunt om de perceptie te veranderen of te verbreden. Misschien is het een goed idee om leerlingen bij dit proces te betrekken, zodat ze hun dilemma's, zorgen, angsten en behoefte aan informatie en ondersteuning over dit onderwerp kunnen delen (Interview schoolpersoneel, ref 307)

CREATIEVE WORKSHOPS VOOR FAMILIEBETROKKENHEID:

LEERTRAJECT EN ACTIVITEITEN

In dit hoofdstuk presenteren we een mogelijk programma van dynamische en creatieve activiteiten die ontworpen zijn om de persoonlijke en professionele voorbereiding van het schoolpersoneel op holistische seksuele opvoeding met hun leerlingen te bevorderen en om de dialoog tussen scholen en gezinnen over kwesties met betrekking tot seks en seksualiteit aan te moedigen.

Het volgende leertraject werd ontwikkeld door de partnerorganisaties van het INCLUDED project en is gebaseerd op de methodologieën van Universal Design for Learning en Paulo Freire's kritische pedagogie (pedagogische benadering) en op drie creatieve, deelnemersgerichte en belichaamde methoden: Critical Incident Methodology, Theatre of the Oppressed en Procesgeoriënteerde Psychologie.

De structuur van het leertraject is georganiseerd in vier verschillende modules, ontworpen om geleidelijk de relatie tussen leerkrachten en gezinnen te bevorderen en het vermogen van schoolpersoneel om om te gaan met kwesties op het gebied van seksuele opvoeding te verbeteren, zowel met leerlingen als met ouders. Je vindt activiteiten die gericht zijn op teamwerk, activiteiten die specifiek gericht zijn op leerkrachten om hen te helpen in contact te komen met hun rol als professional en te werken aan hun innerlijke motivatie, activiteiten die inhoud geven aan seksuele opvoeding en activiteiten om de dialoog over seksuele opvoeding tussen gezinnen en de school te stimuleren.

Deze activiteiten dienen als referentie en kunnen worden toegepast op basis van de middelen, context en behoeften van elke groep. Ze zijn ontworpen voor face-to-face, maar de meeste kunnen ook online gebruikt worden.

De vier trainingsmodules zijn:

Module 1:	Activiteiten gericht op leerkrachten en gezinnen. Ze zijn gericht op teambuilding en werk, lichaamsactivering en het benaderen van onderwerpen.
Module 2:	Activiteiten gericht op docenten. Het doel is om hen in staat te stellen intern te reflecteren op hun rol als docent, hun beperkingen en hun individuele en professionele visies met betrekking tot seksualiteit. De activiteiten in deze module zijn ontwikkeld op basis van de methodologieën van kritisch incident- en proceswerk.
Module 3:	Activiteiten die kunnen worden uitgevoerd met zowel leerkrachten als gezinnen, samen of apart. Deze module behandelt onderwerpen die te maken hebben met de inhoud van integrale en respectvolle seksuele opvoeding en het faciliteren daarvan. De activiteiten richten zich op identiteit, seksuele ontwikkeling, gender, digitale media en seksualiteit.

Module 4:

Activiteiten om een dialoog tot stand te brengen tussen school en gezinnen (bijv. forumtheater, discussiegroepen, enz.).

MODULE 1: Activiteiten voor leerkrachten en gezinnen ter bevordering van teambuilding en werk, lichaamsactivering en het benaderen van onderwerpen

Naam van de activiteit:	"Mijn naam is..." (persoonlijk of online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> Deelnemers op hun gemak laten voelen bij elkaar en bij het onderwerp van het project
Duur	10 minuten
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> Vraag de deelnemers om zichzelf voor te stellen met de zin "Mijn naam is..." Vraag hen daarna om een herinnering - naar keuze - uit hun pubertijd op school met de groep te delen.
Afsluiten	Vraag de deelnemers naar hun ervaring en of ze verder willen discussiëren over een van de stellingen.
Opmerkingen/tips voor facilitators	Leg uit dat iedereen kan delen waar hij of zij zich goed bij voelt en dat niets verplicht is.

Naam van de activiteit	Stap in de cirkel (Face-to-Face)
Organisatie die de activiteit ontworpen/voorgesteld is	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> Deelnemers op hun gemak laten voelen bij elkaar en bij het onderwerp van het project. Naar maken deelnemers herkennen en verschillen en overeenkomsten binnen de groep herkennen.
Duur	10 minuten
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> Vraag de deelnemers om in een kring te gaan staan. Leg uit dat het doel van dit spel is om te ontdekken hoeveel we wel en niet gemeen hebben en dat ze de vrijheid hebben om zoveel te delen als ze willen, maar zich niet verplicht moeten voelen om te onthullen als ze dat niet willen.

	<p>3. Vraag de deelnemers om "in de cirkel te stappen als..." de uitspraak op hen van toepassing is. Begin met alledaagse zinnen en uitspraken, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doe een stap vooruit als je van chocolade houdt. • Doe een stap vooruit als je meer dan twee talen spreekt. • Doe een stap vooruit als je kinderen hebt. • Doe een stap vooruit als je religieus bent. • Doe een stap vooruit als je als tiener seksuele voorlichting hebt gekregen. <p>Voel je vrij om nieuwe verklaringen toe te voegen op basis van je behoeften en context.</p>
Afsluiten	Vraagt deelnemers naar hun ervaring en of er uitspraken waren waar ze niet zeker van waren.
Bronnen	Jessica Danforth en het netwerk voor seksuele gezondheid van inheemse jongeren

Naam van de activiteit	Vertrouwen spelletjes (Face-to-Face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Teamgeest, samenwerking en vertrouwen bevorderen (teambuildingactiviteit)
Duur	30 minuten
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vertel de deelnemers dat ze worden uitgenodigd om verschillende non-verbale oefeningen te doen. Benadruk dat ze niet mogen spreken tijdens de oefeningen. 2. Introduceer de spellen een voor een en maak tijd om na elk spel de ervaringen te bespreken. <p><i>Spelletjes:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> a) Oog in oog <ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om in een kring te gaan staan. 2. Vraag ze om de komende vijf minuten in elkaars ogen te kijken. 3. Vraag hen na vijf minuten hoe deze ervaring voor hen was. 4. Verdeel ze dan in tweetallen en vraag ze om nog vijf minuten hetzelfde te doen. Vraag hen na afloop hoe deze ervaring voor hen was. 5. Leg uit dat het zelden voorkomt dat we zo lang in iemands ogen kijken zonder een specifiek doel.

Bespreek waarom het soms zo moeilijk kan zijn.

b) **Gaze-gate**

1. Vraag de deelnemers om in een kring te gaan staan.
2. Vraag iemand om vrijwilliger te zijn en vraag hem of haar de kamer te verlaten.
3. Wanneer deze persoon buiten is, beslis dan met de groep welke twee mensen die naast elkaar staan de 'blikvanger' worden. Leg uit dat zij 'de poort' zullen zijn, terwijl anderen 'de muur' zijn; vertel de mensen dat ze alleen de cirkel in of uit kunnen gaan door de ruimte tussen de twee 'poort' mensen. Vraag de twee 'poortleden' om vriendelijkheid, liefde en acceptatie op hun gezicht te communiceren, maar zonder bewust gebaren te maken zoals glimlachen of wenkbrauwen optrekken. Vertel de groep dat ze moeten communiceren (opnieuw, zonder gebaren) dat ze niet willen dat deze persoon daar oversteekt.
4. Zodra de groep besloten heeft wie wat doet en de communicatieregels begrepen heeft, kan de vrijwilliger teruggeroepen worden en gevraagd worden om in het midden van de groep te gaan staan. De persoon moet 'de poort' vinden door naar de gezichten van de mensen te kijken, te raden waar 'de poort' is en te proberen daar over te steken. Als de persoon het juist heeft, moet 'de poort' opengaan en hem/haar eruit laten. Als ze het mis hebben, mag 'de muur' ze niet naar buiten laten.
5. Je kunt hier meerdere rondes van spelen.
6. Vraag hen aan het einde kort hoe deze oefening voor hen was.

c) **Geluidsklok**

1. Verdeel de groep in kleinere groepjes van ongeveer acht mensen die in een cirkel staan, zo dicht mogelijk bij elkaar.
2. Vraag één persoon om in het midden te gaan staan, zijn ogen te sluiten en in een bepaalde (willekeurige) richting te gaan leunen, terwijl de mensen in de cirkel hem opvangen en hem zachtjes in een andere richting duwen.
3. Doe dit even, vraag dan een nieuwe persoon om in het midden te gaan staan en herhaal de oefening, totdat alle deelnemers in het midden hebben gestaan.
4. Vraag de deelnemers aan het einde van de oefening hoe ze zich voelden. Vraag hen of ze in staat waren om los te laten en erop te vertrouwen dat hun teamgenoten hen zouden opvangen.

Afsluiten	Zorg ervoor dat je na elke oefening ingaat op hun ervaringen. Ga na afloop van de volledige non-verbale sessie in op de relevantie van deze sessie.
Opmerkingen/tips voor	Non-verbale oefeningen kunnen voor sommige mensen moeilijk zijn, omdat

facilitatoren	Ze vereisen dat mensen zich bezighouden met emoties en niet zozeer met hen. Deze oefeningen bieden de mogelijkheid om een zeer intieme, warme sfeer te creëren met vertrouwensvolle relaties. Moedig deelnemers aan om de oefeningen uit te proberen en laat ze ervan genieten.
----------------------	---

Naam van de activiteit	Bal van seksuele voorlichting (Face-to-Face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemers op hun gemak laten voelen bij elkaar en bij het onderwerp van het project
Duur	10-20 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Een zachte bal • Een horloge
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om een groep te vormen en in een cirkel te gaan staan. 2. Gooi een kleine zachte bal (eentje die in de handpalm zit). Geef de bal aan een van de mensen in de groep en vraag die persoon om de bal naar iemand anders te gooien, die de bal weer naar een ander groepslid gooit totdat de bal naar iedereen is gegooid. De laatste persoon die de bal krijgt, is de persoon die de bal het eerst gooide. 3. Vraag de groep om de bal opnieuw te gooien, in dezelfde volgorde van persoon tot persoon als eerder; vraag de groep om dit nog twee of drie keer te doen om de werpvolgorde te onthouden. 4. Vraag nu dat elke keer dat iemand de bal vasthoudt, hij of zij een woord zegt dat te maken heeft met seksuele voorlichting, gender en gelijkheid. De woorden mogen niet herhaald worden. 5. Vraag de groep om opnieuw te proberen de bal in dezelfde volgorde te gooien - maar deze keer zo snel mogelijk. <p>Er zijn twee regels: iedereen moet de bal aanraken en de bal moet in de oorspronkelijke volgorde worden gegooid.</p>
Afsluiten	Noteer de tijd voor elke poging en informeer de groep over de resultaten. Onthoud ook de woorden en bespreek ze daarna met de groep.

Naam van de activiteit	Seksuele Bingo (Face-to-Face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Deelnemers op hun gemak laten voelen bij elkaar en bij het onderwerp van het project
Duur	10 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Bingokaart met 9 dozen (een kopie voor elk deelnemer)
Vorbereiding	Deel de kaarten uit aan de deelnemers
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om de bingo eerst individueel in te vullen en daarna samen te spelen om te delen en uit te zoeken wie de antwoorden goed heeft. 2. Om de bingokaart in te vullen, moeten de deelnemers door de kamer lopen en mensen zoeken die in de vakjes van de kaart 'passen'. 3. Als ze iemand hebben gevonden die erbij past, moeten ze die persoon vragen om het vierkant met de verklaring te ondertekenen. 4. Elke persoon kan maar één keer tekenen op de kaart van een andere persoon. 5. Wanneer iemand de volledige kaart heeft ingevuld, zeggen ze "BINGO".
Afsluiten	<p>Vraag hen naar hun ervaring en of er uitspraken waren waar ze niet zeker van waren. De facilitator kan ook de volgende vragen stellen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Was er iets moeilijk te beantwoorden? • Waren er concepten waar je je niet prettig bij voelde? <p>Als er concepten zijn die onduidelijk zijn, kun je een moment nemen om ze te bespreken of te versterken.</p>
Opmerkingen/tips voor facilitators	De uitspraken in de vakjes moeten verband houden met seksuele voorlichting en gendergelijkheid. Zoek bijvoorbeeld iemand die 4 soa's kan noemen, iemand die de definitie van transgender kan geven, iemand die het verschil tussen geslacht en sekse kan uitleggen. Alle deelnemers hebben dezelfde uitspraken.

SEX-ED BINGO

Zoek iemand die dat wel kan:

Noem 2 soa's	Geef de definitie van	Het verschil definiëren
--------------	-----------------------	-------------------------

	transgender	tussen genderidentiteit, genderexpressie en geslacht.
Definieer wat sexting is	Ten minste één plaats noemen waar je naar een slachtoffer van seksueel geweld kunt verwijzen	Geef de definitie en een voorbeeld van toestemming
Geef de definitie van de afkorting LGBTQIA+	Noem minstens 3 manieren van anticonceptie	Met hun kinderen/studenten hebben gepraat over masturbatie

Naam van de activiteit	Dyade van 40 minuten (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA, KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie en KMOP Skopje
Aantal deelnemers	Ongeveer 20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> Het belang inzien van luisteren en gehoord worden (teambuildingactiviteit)
Duur	60 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> Kijk op
Vorbereiding	Begin de oefening met een ijsbrekerspel naar keuze en stel vervolgens de activiteit voor aan de deelnemers.

Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om in tweetallen te gaan zitten (idealiter één leerkracht met één ouder om ervaringen uit te wisselen) en tegenover elkaar te gaan zitten. 2. Leg uit dat elk tweetal in rondes met elkaar gaat praten. Vijf minuten lang praat slechts één persoon en luistert de ander; daarna wisselt het tweetal om voor de volgende vijf minuten. Benadruk dat de deelnemers die luisteren niets mogen zeggen als antwoord. 3. Doe dit vier rondes lang - dit zou 40 minuten moeten duren (of pas aan aan de tijdsbeperkingen). <ul style="list-style-type: none"> • Vraag de deelnemers tijdens de eerste ronde om over zichzelf te vertellen als ouder of leerkracht/opvoeder/iemand die met kinderen werkt • Vraag hen tijdens de tweede ronde om te praten over hun relatie met kinderen.
------------------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> Vraag elke deelnemer voor de derde en vierde ronde om een van de volgende stellingen te kiezen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Vertel iets over jezelf dat je wilt delen met de persoon voor je. 2. Vertel nu hoe je was als tiener. <p>* Als je merkt dat deelnemers zich op hun gemak voelen om dieper op de zaak in te gaan, kun je de volgende vragen gebruiken:</p> <ul style="list-style-type: none"> Weet je nog hoe je was als tiener, hoe je je kleepte, wat je smaak was, met wie je omging? Weet je nog welke vragen je had over seksualiteit in het algemeen of welke onderwerpen je interesseerden tijdens je tienerjaren? Sprak je erover met iemand?
Afsluiten	Na vier discussierondes breng je de groep weer bij elkaar. Vraag hoe ze zich voelen na de oefening en wat hun ervaringen waren.
Opmerkingen/tips voor facilitators	Voor sommige mensen kan deze activiteit in het begin ontmoedigend lijken; ze denken misschien dat ze niet 20 minuten over een onderwerp kunnen praten. Moedig hen aan om het toch te proberen, want het kan een bevredigende ervaring zijn. Als ze bezorgd zijn om bij het onderwerp te blijven, kun je hen vertellen dat ze hun gedachtengang moeten volgen. Als ze van de oorspronkelijke vraag afwijken, is dat geen probleem. Het doel is om te delen wat voor hen belangrijk is over het gekozen onderwerp.

MODULE 2: Activiteiten voor leerkrachten om intern na te denken over hun rol als leerkracht, hun beperkingen en hun individuele en professionele visies met betrekking tot seksualiteit

Naam van de activiteit	Mijn overtuiging, onze overtuiging (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	ANS
Aantal deelnemers	10-15

Doelstellingen	Nadenken over hun overtuigingen over seksualiteit, verschillende meningen accepteren en de waarde van diversiteit, identiteit en elkaar steunen als groep.
-----------------------	--

Duur	45 minuten
Benodigd materiaal	Stoelen (het kan ook zonder)
Vorbereiding	Vertel de deelnemers dat je een opinie-uitwisselingsactiviteit gaat doen over het onderwerp seksualiteit. Vertel hen dat iedereen zich vrij kan uiten met de regel dat ze de deelnemers respecteren en niet oordelen over de mening van anderen. Degenen die geen zin hebben om hun mening te geven, kunnen toch deelnemen door naar anderen te luisteren.
Stap voor stap beschrijving	<p>Deel 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nodig de deelnemers uit om een cirkel te vormen met stoelen en plaats te nemen, terwijl jij (begeleider) in het midden staat/zit. 2. Vraag de deelnemers om hun hand op te steken als ze zich vertegenwoordigd voelen door een uitspraak. Je kunt 4 van deze uitspraken kiezen, op basis van wat je het meest geschikt lijkt voor de mensen die deelnemen. <p>Verklaringen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ik hou van zoetigheid. • Ik hou van buitenactiviteiten en sporten. • Ik lees graag goede boeken. • Ik ga graag naar de bioscoop. • Ik hou van pizza. • Ik hou van warm weer. • Ik kan niet tegen warm weer. • Ik kook heel graag. • Ik ben dol op bordspellen. • Ik hou van teamsporten. <p>Geef iedereen de tijd om te antwoorden. Benadruk dat het oké is dat sommige mensen interesses delen en anderen niet. Moedig aan om na te denken over het feit dat wij als mensen en als leerkrachten meningen hebben die kunnen verschillen van die van onze collega's. Het is een troef, een toegevoegde waarde om verschillende ideeën en perspectieven te kunnen vergelijken en delen. Diversiteit is een troef op zich.</p> <p>Deel 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Vraag de deelnemers nu om hun ogen te sluiten en één keer hun hand op te steken als ze zich vertegenwoordigd voelen door een uitspraak. <p>Verklaringen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ik schaam me om over seksualiteit te praten. • Ik voel me op mijn gemak om over seksualiteit te praten. • I alleen begrijpen seksuele geslachtsgemeenschap binnen een koppel/huwelijk. • Ik denk dat masturbatie slechts bij één levensfase hoort.

	• Ik heb nog nooit pornografische films gekeken. • Ik heb seksuele fantasieën gehad.

	<p>Deel 3</p> <p>4. Vraag hen om hun ogen te openen. De uitspraken die je net hebt gehoord zijn zeker een beetje provocerend, maar ze verwijzen allemaal naar onderwerpen die leerlingen ter sprake zouden kunnen brengen tijdens een seksuele voorlichtingsprogramma. Nodig de deelnemers uit om te discussiëren en na te denken over de volgende vragen. Probeer een discussie aan te moedigen en grijp in als iemand een ander niet respecteert om zijn of haar ideeën.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe zou je reageren als je leerlingen deze vragen stelden? • Zou je je ongemakkelijk voelen? • Hoe zou je reageren op verzoeken om uitleg?
Afsluiten	<p>Om de activiteit af te sluiten en de dialoog te bevorderen, stellen we voor om na te denken over de vraag of de reacties op de zinnen in deel 2 van de activiteit bij de deelnemers hebben losgemaakt. Enkele reflectievragen kunnen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Was het gemakkelijk om op deze uitspraken te reageren? Was het moeilijk? • Voelde je je geprovoceerd door een van deze zinnen? • Wat gebeurde er op het moment van antwoorden? • Wat zijn onze grenzen? Het is noodzakelijk om de persoonlijke grenzen te erkennen die aanwezig zijn wanneer we over seksualiteit praten of deze onderwerpen in de schoolcontext ter sprake brengen.
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>De stellingen, vooral voor deel 2 van de activiteit, kunnen aangepast worden aan de context. Er moeten nog steeds vragen zijn die aanzetten tot nadenken over kwesties van seksualiteit en kritische onderwerpen die door leerlingen aan de orde kunnen worden gesteld en die een beetje provocerend zijn. Na dit tweede deel van de activiteit raden we aan om te benadrukken hoe iemand, ondanks het feit dat niemand zijn handen zag opsteken, al dan niet de mening van collega's heeft gedeeld.</p> <p>Net als over minder gevoelige onderwerpen kunnen we ook over seksualiteit van mening verschillen. Dat moet gerespecteerd worden. Het is een troef, een toegevoegde waarde om verschillende ideeën en perspectieven te kunnen vergelijken en delen.</p> <p>Bovendien is het belangrijk om elkaar als groep collega's te steunen, zeker als het gaat om seksuele voorlichting aan leerlingen.</p>
Bronnen	

Naam van de activiteiten	De pleinen (Face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	ANS

Aantal deelnemers	10-15
--------------------------	-------

Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • De erkenning van de gedeelde rol bevorderen
Duur	20 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • String
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Maak twee vierkanten op de vloer. • Verklaringen voorbereiden over identiteit, overtuigingen en banden. <p>Voorbeeld van zinnen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ik kom uit de stad waar de school is/ik werk op (Ja op één vakje/ Nee op het andere vakje). • Ik ben een man/vrouw/nonbinaire/andere. • Ik ben een gelovige. • Ik ben streng voor studenten. • Ik ben een leraar.
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vertel de deelnemers dat ze naar het ene of het andere veld moeten gaan, afhankelijk van hun affiliatie of overtuiging bij de verzoeken die ze krijgen. 2. Lees de verschillende zinnen die je eerder hebt voorbereid en geef elk vakje een antwoord. 3. Wacht tot de deelnemers zich in de vierkanten hebben geplaatst. <p>Voor de laatste categorie (leraar zijn) zou je de volgende vragen kunnen stellen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn er diversiteiten binnen de groep? En overeenkomsten? • Wat zijn volgens jullie de belangrijkste doelen van de rol die jullie allemaal delen?
Afsluiten	<p>Tijdens de debriefing kun je de volgende vragen stellen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat was gemakkelijk? • Wat was moeilijk? • Voelde je je ongemakkelijk bij een van deze onderwerpen of wilde je erover praten?
Opmerkingen/tips voor facilitators	Bespreek hoe de groep heeft samengewerkt en het gemeenschappelijke doel heeft gevonden.

Naam van de activiteit	Basisregie en persoonlijke visie (face to face of online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa
Aantal deelnemers	5 - 20

Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Identificeer wat ons als professionals beweegt en leidt om contact te kunnen maken met de innerlijke motivatie om onze rol te vervullen.
Duur	30 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Vellen papier • Pennen
Vorbereiding	<p>Inleiding</p> <p>Een van de meest voorkomende problemen onder professionals in seksuele voorlichting en onderwijs in het algemeen is vermoeidheid (mentaal, fysiek en emotioneel) en een hoge mate van stress, als gevolg van werkdruk, werkomstandigheden, verantwoordelijkheden, hoge niveaus van emotionele openheid en relaties. Met de oefening die we hieronder voorstellen, willen we een stap terug doen naar wat in Proceswerk <i>de Basisrichting</i> wordt genoemd: het diepe begrip van waarom we zijn waar we zijn en waarom we doen wat we doen. Soms kan het verhelderen van deze aspecten ons ook helpen te begrijpen hoe te handelen in ons werk. Dit is werk dat te maken heeft met iemands eigen persoonlijkheid, ervaring, motivatie, innerlijke kracht en professionele rol, dus laten we op individuele basis aan de slag gaan.</p>

Stap-voor-stap beschrijving	<p>Gids de deelnemers proces met de de volgende aanwijzingen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nodig ze uit om een plek in de ruimte te zoeken waar ze zich op hun gemak voelen. Als ze dat willen, kunnen ze een vel papier en een pen of potlood meenemen om aantekeningen te maken, zodat waar we tijdens de sessie aan werken, ze ook achteraf kunnen begeleiden. 2. Als ze eenmaal op een comfortabele plek en in een comfortabele houding zitten, vraag ze dan om hun ogen te sluiten en zich een paar seconden alleen op hun ademhaling te concentreren. Vertel ze dat het niet nodig is om de manier waarop ze ademen aan te passen of te forceren, maar dat ze gewoon moeten opmerken hoe ze in- en uitademen, hoe de lucht door hun neus binnenkomt, dan naar beneden gaat in hun longen en hun lichaam vult met kracht en vitaliteit. En vraag hen dan op te merken hoe de lucht hun lichaam verlaat via de mond en hen bevrijdt van wat op hun lichaam drukt, de angst, de stress. 3. Leg uit dat ze, als ze dat willen, hun ogen dicht kunnen houden of weer open kunnen doen. Terwijl je een reeks zelfreflectievragen stelt, vraag je hen de tijd te nemen om over de vraag na te denken en dan misschien een sleutelwoord, een symbool of iets anders op te schrijven om hen te helpen herinneren. 4. Vraag hen na te denken over de meest bevredigende ervaring die ze op het werk hebben gehad. Vraag: Bij welke
------------------------------------	--

Op welk moment in je werkende leven voelde je je voldaan, gelukkig? Op welk moment of in welke stadia van je werkende leven voelde je je volledig vitaal? Nodig de deelnemers uit om zich een moment in hun werk te herinneren waarop ze zich volledig vitaal voelden en het beste van zichzelf gaven.

5. Vraag hen nu om zich te proberen te herinneren wat ze dachten toen ze voor het eerst in hun huidige baan gingen werken. Vraag hen: Wat waren je idealen, je motivaties?
6. Vraag hen nu om zichzelf te zien als opvoeders die zich bezighouden met seksuele zaken. Vraag hen: Wat voor professional ben je op die momenten? Wat is de relatie tussen de manier waarop je werkt en je idealen en waarden?
7. Vraag hen ten slotte om zich te concentreren op hun natuur op dit moment, en vraag: Wat zou je antwoorden op de volgende vragen (je zult later niet gevraagd worden om je antwoord te delen, dus neem de kans om helemaal eerlijk tegen jezelf te zijn):
  - Welke kwaliteiten maken jou uniek (ik ben dit, ik kan dit...)?
  - In wat voor wereld zou jij willen leven? Voor wat voor wereld werk jij?
  - Wat betekent het bovenstaande in termen van menselijke interactie en hoe we met elkaar omgaan? Welke dingen zijn voor jou belangrijk in relaties?
  - Welke dingen zijn belangrijk voor jou met betrekking tot seksuele opvoeding? Waarin verschil jij van andere professionals?
  - Wat is jouw droom met betrekking tot seksuele voorlichting?

Om de oefening voort te zetten, zijn er 2 opties:

1) Meer theatrale optie:

Vraag de deelnemers om verspreid in de ruimte te blijven en zorg ervoor dat ze genoeg ruimte hebben om vrij te kunnen bewegen. Nodig hen uit om de energie van de oefening in het lichaam te houden en te verankeren in een beeld, waarbij ze een beeld maken met hun lichaam.

- Help hen door hen uit te nodigen zich te concentreren op de energie en de kracht die ze in hun lichaam ervaren. Waar voel je het? In welk deel van het lichaam?
Welke vorm neemt deze energie in jou aan?
- Vraag hen, als ze er klaar voor zijn, om deze energie vorm te geven met hun lichaam, experimenteer en laat de energie hun lichaam vormen. Nodig ze uit om te bewegen hun lichaam tot ze voelen dat het dezelfde vorm bereikt als de innerlijke energie. Vertel hen dat wanneer ze voelen dat ze een positie hebben bereikt die hun innerlijke energie weerspiegelt, ze

moeten stoppen met bewegen en hun lichaam in dat beeld moeten bevriezen.

- Vraag hen, terwijl ze in die houding blijven staan, te denken aan een kleur, een geur, een detail of wat dan ook dat hen helpt om deze ervaring nog beter in hun geheugen vast te leggen
geheugen.

	<ul style="list-style-type: none"> • Vraag hen om een paar seconden in het beeld te blijven staan en zonder te bewegen om zich heen te kijken om te zien hoe de andere beelden eruit zien, met nieuwsgierigheid naar Ontdek de verschillende energieën die in de ruimte aanwezig zijn. • Vraag hen ten slotte om het beeld los te laten, een paar te vormen met een andere deelnemer en te delen. <p>2) Meer verbale optie: Vraag de deelnemers om in groepjes van 4 of 5 personen enkele van hun antwoorden te delen.</p>
Afsluiten	Groepsdebriefing: <ul style="list-style-type: none"> • Hoe voelde je je? • Ben je weer in contact gekomen met herinneringen die opgelost leken te zijn? • Heb je iets nieuws ontdekt? • Hoe was het om energie en kracht uit te drukken via het lichaam? • Heb je overeenkomsten gevonden in de andere afbeeldingen/verhalen? • Zijn er op basis van de opmerkingen overeenkomsten en/of verschillen tussen de antwoorden? • Denk je dat deze oefening een hulpmiddel kan zijn?
Bronnen	

Naam van de activiteit	Post-it (Face-to-face/ online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	ANS
Aantal deelnemers	15/20
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Bevorderen van reflectie over hoe het voelt om leraar te zijn en over de rol van een leraar in seksuele voorlichting
Duur	30 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Post-its (twee verschillende kleuren)
Vorbereiding	Neem twee post-its van twee verschillende kleuren mee.
Stap-voor-stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om groepjes van maximaal acht personen te vormen. 2. Deel twee post-its uit aan de deelnemers, één van elke kleur. 3. Vraag de deelnemers om op een post-it iets te schrijven waardoor ze zich goed voelen over hun rol als leerkracht en op de andere iets waardoor ze uitgedaagd worden.

Afsluiten	Leid de nabespreking zodat de deelnemers kunnen delen (als ze dat willen) wat ze op de post-its hebben geschreven, met erkenning van hun eigen verantwoordelijkheid.
------------------	--

	sterke punten en moeilijkheden.
Opmerkingen/tips voor facilitators	Laat de deelnemers vrij in hun keuze om al dan niet te delen. Benadruk de gemeenschappelijke elementen die naar voren komen.

Naam van de activiteiten	Flirten met realiteit en twijfels (face to face of online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa
Aantal deelnemers	10 - 15
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Om in contact te komen met de omgeving en het kan nuttige informatie opleveren wanneer je wordt geconfronteerd met situaties die te maken hebben met seksualiteit • Experimenteren met hoe je de verschillende informatiekkanalen kunt gebruiken om te realiseren wat er met ons gebeurt in verschillende situaties met betrekking tot seksualiteit
Duur	20 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Vellen papier • Pennen
Stap-voor-stap beschrijving	<p>1. Vertel de deelnemers dat ze in het eerste deel van de oefening individueel zullen werken en dat ze een comfortabele plek in de ruimte moeten zoeken.</p> <p>2. Geef elke deelnemer een vel papier en een pen waarmee ze aantekeningen kunnen maken terwijl ze nadenken over de volgende situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stel je voor dat je aan het werk bent: het is een zware week geweest en nu moet je de klas in om met je leerlingen over seksuele voorlichting te praten. Of stel je voor dat je in een familiebijeenkomst bent en specifiek over dit onderwerp praat. Welke twijfels of vragen over jouw rol zouden kunnen opkomen in deze situatie? Neem een paar minuten de tijd en concentreer je op één vraag of twijfel die je hebt. Schrijf ze op het vel papier en leg het even opzij. • Sluit nu je ogen en concentreer je even op je ademhaling. Ontspan en volg je lichaam. • Voel een kompas in je lichaam, in de romp van je lichaam. Beweeg zachtjes in de richting waarin je voelt dat het kompas je leidt en wanneer je de beweging is beëindigd, open dan langzaam je ogen, een klein beetje maar. • Als je je ogen opent, half open, half dicht, merk op of er iets is dat je ziet dat aantrekt

	<p>je op de een of andere manier, dat met je flirt, dat je aandacht vraagt. Het kan van alles zijn, een voorwerp of een klein detail.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Concentreer je op dat element dat je aandacht trok: Hoe ziet het eruit? Zit er bijvoorbeeld iets in de intensiteit van de kleur? of in de vorm, of in de beweging (als het beweging heeft), of gewoon een vorm die je aandacht trok? • Breng wat tijd door met observeren. Wanneer je de kwaliteit of kwaliteiten hebt die je aandacht hebben getrokken, probeer die kwaliteiten dan in jezelf te voelen en beetje bij beetje transformeer jezelf een beetje in dit element. Concentreer je daarbij op de kwaliteiten die je het meest aantrekken. Word geleidelijk dat element en reproduceer zijn kwaliteiten in jezelf. Bijvoorbeeld, als wat je aandacht heeft getrokken een element is vanwege hoe groot het is, word dan dat element, groei en groei tot je heel groot bent zoals het element. Je kunt beweging en geluiden toevoegen als dat nodig is. • Voel hoe het is om zo te zijn. Is er iets onverwachts of anders dan je alledaagse zelf? Is er iets veranderd in je lichaam? Als je het vindt, concentreer je dan op de verandering die heeft plaatsgevonden. Deze verbinding met het lichaam kan je helpen om je de nuttige informatie die je net hebt gevonden te herinneren, wanneer je die nodig hebt.
Afsluiten	<p>Vraag de deelnemers aan het einde van de activiteit om het papier weer te pakken en een woord of een krabbel te schrijven die de kwaliteit of de energie beschrijft die ze tegenkwamen.</p> <p>Vraag hen om terug te gaan naar de oorspronkelijke vraag en opnieuw te antwoorden. Geeft de informatie die je in je ervaring hebt gevonden je andere antwoorden op de oorspronkelijke vraag? Zou een van de kwaliteiten die je hebt gevonden je vraag op een of andere manier kunnen beantwoorden?</p>
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Het kan gebeuren dat deelnemers het antwoord niet vinden of herkennen; dat is geen probleem, soms komt het antwoord later of helemaal niet. Het is ook interessant om de oefening te doen als een manier om in contact te komen met jezelf, een vorm van persoonlijke verkenning, voordat je geconfronteerd wordt met situaties zoals seksuele voorlichting voor studenten of gezinnen.</p>

Naam van de activiteit	Beeldtheater (persoonlijk of online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa

Aantal deelnemers	10-20
-------------------	-------

Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • De percepties van de groep met betrekking tot de inhoud van seksuele voorlichting identificeren • Werken met lichamelijke expressie
Duur	20 minuten
Benodigd materiaal	Grote ruimte
Vorbereiding	Informeel de deelnemers dat ze met hun lichaam gaan werken via de methodologie van Beeldend Theater.
Stap-voor-stap beschrijving	<p>1. Vraag de deelnemers om in een kring te gaan staan met hun rug naar het midden van de kring gekeerd en hun gezicht naar buiten gericht.</p> <p>2. Vertel ze dat je een concept gaat noemen en dat ze een beeld moeten maken met hun lichaam, met het eerste wat in hen opkomt, de eerste impuls. (Het kan helpen om ze te vragen hun ogen te sluiten terwijl ze het beeld vormen).</p> <p>3. Als ze klaar zijn, vraag ze dan om zich om te draaien en het beeldje vast te houden, met hun gezicht naar het midden van de cirkel.</p> <p>4. Vraag hen om hun ogen te openen en te kijken naar het beeld dat ze hebben gemaakt en ook naar dat van hun medecursisten.</p> <p>Herhaal de oefening voor elk concept. Je kunt ze vragen om te kijken of er overeenkomsten en verschillen zijn tussen de beelden.</p> <p>De voor te stellen zinnen/concepten kunnen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het beeld van de eerste schooldag. • Het beeld van de eerste keer dat je zakte voor een examen. • Het beeld van je eerste kus. • Het beeld van de eerste keer dat je dronken werd of hoe je het je voorstelt. • Het beeld van de eerste keer dat je ontdekte dat een vriend seks had. <p>Tijdens de presentatie van de standbeelden kun je een standbeeld kiezen dat je aandacht trekt en dit aan de rest van de groep vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Welke titel zou je dit beeld geven? • Welke emotie drukt het voor jou uit?

Afsluiten

Vermeld tijdens de nabespreking de verschillende interpretaties van hetzelfde concept. Je kunt de volgende vragen stellen:

- Denken we allemaal hetzelfde over de voorgestelde concepten?
- Welke informatie geeft het lichaam ons?

Opmerkingen/tips voor facilitators	Probeer niet te veel tijd te nemen voor het maken van beelden; nodig deelnemers uit om niet te veel na te denken en gewoon op hun lichaam te vertrouwen.
---	--

Naam van de activiteit	Onthullingen en geheimen
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa
Aantal deelnemers	4- 16
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Improvisatie stimuleren • Werken aan rollen en stereotypen met betrekking tot seksualiteitskwesties
Duur	30 - 40 minuten
Benodigd materiaal	Grote ruimte
Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om twee rijen te vormen, zodanig dat elke deelnemer een andere persoon voor zich heeft. vertel ze dat ze in tweetallen gaan werken. 2. Noem de rijen "A" en "B". 3. Geef elke rij een rol. Deelnemers in rij "A" zijn docenten, terwijl die in rij "B" studenten zijn. 4. Nodig deelnemers "A" uit om één actie te doen (lezen, schrijven, enz.) zonder te stoppen, welke ze maar willen. 5. Zodra je de actie hebt gegeven, vraag je deelnemers "B" om iets aan de leerkracht te vragen dat te maken heeft met seksuele voorlichting en "A" om te weigeren en te blijven doen wat ze aan het doen zijn. 6. Laat ze een paar minuten experimenteren en improviseren. 7. Vraag hen om te stoppen en een nieuwe prompt toe te voegen: vraag de leerling om een geheim te onthullen aan de leerkracht dat de situatie en hun relatie voor altijd volledig verandert. Laat ze een paar minuten experimenteren en improviseren. 8. Vraag hen om te stoppen en een nieuwe prompt toe te voegen: vraag de leerkracht om een geheim te onthullen aan de leerling dat de situatie en hun relatie voor altijd volledig verandert. Laat ze een paar minuten experimenteren en improviseren. <p>Je kunt besluiten om de activiteit voort te zetten door van rol te wisselen of om het op dit punt te stoppen.</p>

Afsluiten

- Nodig de deelnemers uit om terug te komen naar de plenaire vergadering en nodig de duo's uit om te vertellen over hun ervaringen en de onderwerpen die werden genoemd.
- Stel een paar vragen om te debriefen: Hoe was het? Wat was gemakkelijk? Wat was moeilijk? Welke impact had de

	geheim hebben? Hoe was het om een andere rol te spelen?
--	---

MODULE 3: Activiteiten voor leerkrachten en gezinnen omlinoud met betrekking tot seksuele voorlichting te verdiepen

Naam van de activiteit	Identiteitskring (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	Sexmatters
Aantal deelnemers	Maximaal 25
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen ervan bewust maken dat iedereen verschillende ervaringen heeft en dat deze ervaringen hen ook maken tot wie ze zijn.
Duur	30 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Een stuk papier voor elke deelnemer. • Een pen voor elke deelnemer. • De identiteitscirkel op een scherm of projector, zodat iedereen het kan zien. Of als je geen toegang hebt tot een scherm, print de identiteitscirkel en geef er een aan elke deelnemer.
Vorbereiding	Neem de identiteitscirkel mee. Zorg ervoor dat je de identiteitscirkel voor jezelf hebt ingevuld, zodat je dat en jouw ervaring ermee als voorbeeld kunt gebruiken.

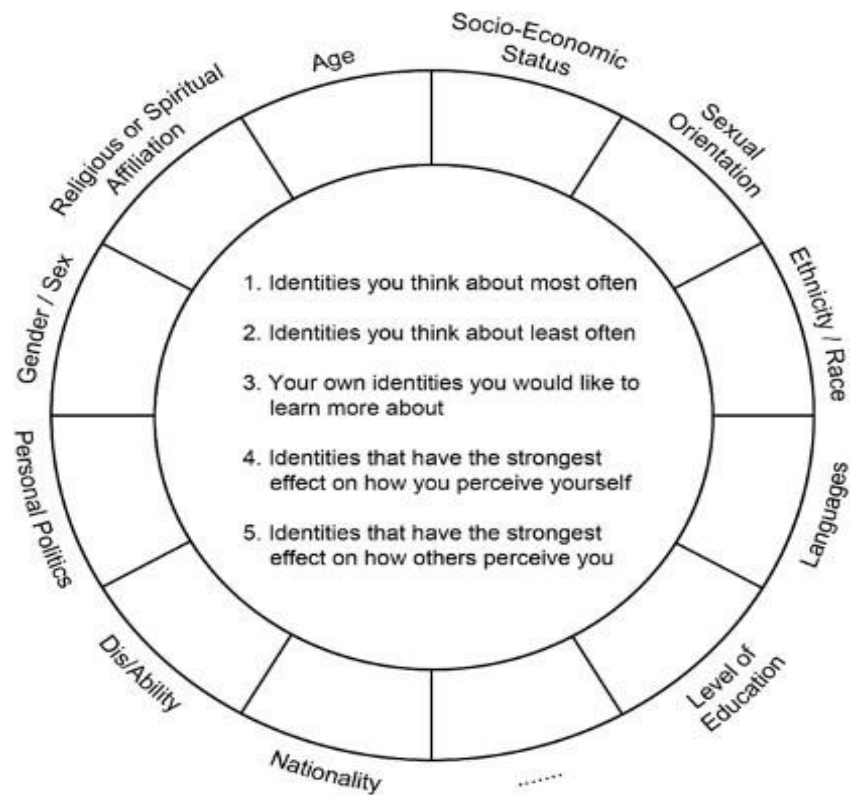
Stap-voor-stap beschrijving

1. Begin met uit te leggen wat identiteit betekent. Identiteit bestaat uit verschillende delen. Wat ze zien op de identiteitscirkel zijn al onze verschillende lagen van identiteit. Afhankelijk van het moment in het leven kunnen sommige delen van iemands identiteit belangrijker zijn dan andere. Bijvoorbeeld: tijdens de puberteit kan leeftijd heel belangrijk zijn; de meeste tieners willen graag ouder zijn om meer te mogen doen (later opblijven, alcohol drinken, uitgaan, enz.) Dit kan afnemen als je midden twintig bent en je leeftijd niet meer zoveel invloed heeft op hoe je jezelf presenteert. Het kan ook weer terugkomen. Bijvoorbeeld als je boven de 50 bent en begint na te denken over ouder worden en de impact die dat heeft op je dagelijks leven.

2. Leg uit waar elk vakje voor staat: leeftijd, religie, seksualiteit, enz. Vraag of iemand een vraag heeft over een van de vakjes of als een van de vakjes niet duidelijk is. Leg uit dat er 1 vakje leeg is. Dit vakje is voor eigen interpretatie en kan gevuld worden met een aspect van identiteit waarvan men voelt dat het elders niet aanwezig is. Sommige deelnemers zouden bijvoorbeeld "uiterlijke kenmerken" kunnen noemen: mensen die

	<p>die erg lang zijn of overgewicht hebben, maken zich hier vaak zorgen over omdat ze vaak opvallen door externe factoren.</p> <p>3. Geef iedereen een stuk papier en een pen en vraag ze om de vragen 1 tot en met 5 in stilte te beantwoorden in 10 minuten. Iedereen gaat de 5 vragen voor zichzelf in stilte invullen. Verduidelijk dat ze bij elke vraag meerdere delen van hun identiteit kunnen opschrijven. Vertel de deelnemers dat als ze een vraag moeilijk vinden, ze dat gerust mogen zeggen.</p> <p>4. Vraag de deelnemers om terug te komen naar de plenaire vergadering en te bespreken hoe ze zich voelden bij elke vraag. Maak van de gelegenheid gebruik om de overeenkomsten en verschillen in de groep te bespreken.</p>
Afsluiten	<p>Vertel de groep dat het doel van de activiteit was om meer begrip voor elkaar te kweken. We hebben allemaal verschillende ervaringen, dus het is goed om dat in gedachten te houden wanneer we contact maken met andere mensen.</p>
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Ter voorbereiding kun je de identiteitscirkel zelf maken. Zo leer je de oefening beter kennen en kun je betere voorbeelden geven als de deelnemers meer uitleg nodig hebben.</p> <p>Geef voorbeelden uit je eigen identiteit of gebruik een fictief personage als je die van jezelf niet wilt gebruiken.</p> <p>Dwing mensen niet om iets te delen wat ze niet willen.</p> <p>Een belangrijk element om altijd op te nemen is "handicap". Voor mensen zonder intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit is dit iets waar ze bijna nooit over nadenken.</p>

Identiteitscirkel

Naam van de activiteit	Seksuele ontwikkeling (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	Sexmatters
Aantal deelnemers	Max 25
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Zich bewust worden van het feit dat de seksuele ontwikkeling al op jonge leeftijd begint • De seksuele ontwikkeling van kinderen begrijpen • Met kinderen over seksualiteit kunnen praten
Duur	20 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Een stencil voor elke deelnemer met de stadia van seksuele ontwikkeling • Een pen voor elke deelnemer
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Vertel de deelnemers dat ze het gaan hebben over de ontwikkelingsstadia van seksualiteit. • Leg uit dat ze op elk moment kunnen beslissen of ze de vragen willen beantwoorden of niet.
Stap-voor-stap beschrijving	1. Vraag de deelnemers om tweetallen te vormen.

	<p>2. Uitleggen dat er 3 stadia van seksuele ontwikkeling bij kinderen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fase 1: 4-6 jaar • Fase 2: 6-9 jaar • Fase 3: 9-12 jaar <p>3. Toon alle kenmerken van seksuele ontwikkeling op het stencil (hieronder). Laat de deelnemers in tweetallen uitzoeken welke uitspraak bij elke leeftijdsgroep hoort. Geef de deelnemers hiervoor 10 minuten de tijd en vertel ze dat ze hun antwoorden op een papiertje mogen schrijven als ze dat willen.</p> <p>4. Als iedereen klaar is, laat dan de juiste antwoorden zien en bespreek de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kun je je herinneren wat jij deed/je leerlingen deden tijdens deze stadia van seksuele ontwikkeling? • Vind je iets opmerkelijks aan deze gedragsontwikkeling? • Wat deed jij (of kinderen die je kende) in je kindertijd om je eigen lichaam te verkennen? En hoe zit het met andere lichamen? • Zou je dit seksueel gedrag noemen? En zou je het op dat moment zo genoemd hebben? • Met wie kon je vroeger - als 9-12-jarige - praten over seksualiteit (verliefd worden, je lichaam, enz.)? • Wat heb je gemist in je seksuele voorlichting op school? • Hoe was het voor iedereen? Overeenkomsten/verschillen?
Afsluiten	<p>Iedereen heeft anders leren omgaan met seksualiteit. De rol van de omgeving/cultuur/religie is heel belangrijk in hoe mensen denken over seksualiteit en beïnvloedt wat ze denken en doen. De eigen normen en waarden met betrekking tot deze onderwerpen spelen een belangrijke rol in de verbinding met andere mensen.</p>
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Niet vergeten: Als begeleider hoef je niet over je eigen seksleven te praten, maar over seks in het algemeen.</p> <p>Voor sommige mensen is het makkelijk om over seks te praten, maar dat geldt niet voor iedereen. Dwing de deelnemers niet om vragen te beantwoorden als ze dat niet willen. Het is niet erg.</p> <p>Stimuleer deelnemers om na te denken over waarom ze het misschien moeilijk vinden om te antwoorden. Als ze zich bewust zijn van de redenen, kan het makkelijker zijn om met anderen te praten (of op anderen te reageren).</p>

Kenmerken van seksuele ontwikkeling

	beeld.
4-6 jaar	A. Kinderen worden zich bewust van hun geslacht. Ze beginnen zich meer en meer te gedragen volgens hun eigen genderrollen. Ideeën over deze genderrollen zijn vaak erg rigide in deze levensfase.
4-6 jaar	K. Ontdek je eigen lichaam en dat van anderen. Vaak door te spelen, zoals doktertje spelen of vadtje en moedertje spelen. Ze leren ook steeds meer regels over welk gedrag correct is (lichaamsdelen laten zien etc.)
4-6 jaar	F. De kinderen geven soms zelf aan dat ze "verliefd" zijn. Ouders beschrijven deze liefdesgevoelens vaak als sterke genegenheid of het dichtbij de ander willen zijn.
6-9 jaar	J. Ontdekken zichzelf meer en worden zich meer bewust van de meningen van anderen. Ze vergelijken zichzelf meer met anderen en hoe ze zouden willen zijn, ook lichamelijk. Als gevolg daarvan zijn ze soms onzeker of ontevreden over zichzelf.
6-9 jaar	E. Toenemend begrip dat genitaliën ook een seksuele functie hebben. De nieuwsgierigheid neemt toe en het bekijken of aanraken van elkaars geslachtsdelen komt vaak voor. Dit gebeurt vaak als volwassenen het niet zien omdat ze weten dat het niet hoort te gebeuren.
6-9 jaar	B. Het verschil tussen verliefdheid en vriendschap wordt steeds duidelijker. Veel kinderen zijn rond deze leeftijd verliefd geweest. Dit betekent vaak dat ze heel veel van iemand houden. Het kan gebeuren dat dit iemand van hetzelfde geslacht is. Dit zegt niets over hun seksuele geaardheid.
6-9 jaar	G. Kinderen spelen het liefst met kinderen van hetzelfde geslacht. Genderstereotypen nemen echter af in deze levensfase. Kinderen weten nu ook beter dat een jongen een jongen kan zijn, zelfs als hij zich niet gedraagt volgens de genderrol.
9-12 jaar	D. Kinderen beginnen zich onzekerder te voelen. Veranderingen in hun lichaam en emoties kunnen ertoe leiden dat ze zich afvragen of ze wel normaal of aantrekkelijk zijn. Schaamte over hun naakte lichaam komt in deze fase vaker voor.
9-12 jaar	H. Vanaf deze levensfase ontstaat er meer interesse in seks. Sommige kinderen willen alles weten en gaan dingen opzoeken of er vragen over stellen. Sommige jongeren beginnen in deze levensfase ook met masturberen.
9-12 jaar	C. Sommige kinderen beginnen voor het eerst verking te krijgen, meestal met iemand uit de klas of van school. In dit stadium is er niet veel lichamelijk contact. Kinderen kunnen zich op deze leeftijd al bewust worden van gevoelens voor iemand van hetzelfde geslacht.

Naam van de activiteit	Geslacht: Niet zo zwart-wit (Face to face, kan online worden aangepast)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	MEH
Aantal deelnemers	10-15
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Leren over verschillende genderidentiteiten. • Gender begrijpen als een sociale constructie. • Geslacht en geslacht scheiden • Respect en acceptatie ontwikkelen voor alle genderidentiteiten
Duur	60 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • 3-4 stoelen tegenover de deelnemers • Post-its • Pennen • Optionele hand-out met definities
Vorbereiding	Maak jezelf vertrouwd met de concepten en termen die gebruikt worden om over gender te discussiëren en bereid een korte presentatie van 5 minuten voor over 'mogelijke definities' en ideeën over gender en seks.
Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers om individueel op een post-it te schrijven wat er in hen opkomt als ze 'gender' horen en dit te bewaren voor later. [3 minuten] 2. Leg uit dat deze activiteit gaat over het onderzoeken van opvattingen over gender en seks. Iedereen is vrij om meningen te uiten die conventioneel of onconventioneel kunnen zijn, controversieel of die de normen van hun samenleving uitdagen. Mensen kunnen standpunten naar voren brengen waar ze het mee eens zijn of waar ze het niet mee eens zijn zonder bang te hoeven zijn dat ze zich belachelijk of veracht voelen. Iedereen is welkom om zijn mening te geven, maar ze mogen ook meningen geven die niet noodzakelijk hun eigen mening zijn. Op deze manier kunnen standpunten die controversieel, "politiek incorrect" of ondenkbaar zijn, worden geuit en kan het onderwerp grondig worden besproken vanuit veel verschillende perspectieven. Benadruk dat discriminerende, beledigende of kwetsende opmerkingen over individuen in de groep niet zijn toegestaan. De deelnemers moeten eraan herinnerd worden dat discriminatie bij wet verboden is. [5-10 minuten] 3. Presenteer vervolgens enkele ideeën over gender en sekse en 'mogelijke definities' van termen die gebruikt worden om hierover te discussiëren, zoals man, vrouw, man, vrouw, intersekse, transgender, enz. Het is heel belangrijk

	dat je een verscheidenheid aan
--	--------------------------------

	<p>definities voor elke term om aan te tonen dat 'solide' en 'definitieve' definities van deze termen 'niet bestaan'.</p> <p>4. Leg uit dat je begint met twee vrijwilligers uit te nodigen om samen met jou een gesprek te voeren in de "vissenkom". Als iemand anders zich op een bepaald moment bij je wil voegen, kan hij of zij dat doen: iemand die aan het gesprek wil deelnemen, moet naar voren komen en een van de "panelleden" zachtjes op de schouder tikken. Op dat moment wisselen de twee personen van plaats en wordt het oorspronkelijke "panellid" waarnemer. [2mins]</p> <p>5. Er wordt een vraag uit een hoed getrokken (zie Hulpmiddelen voor vragen) en de drie panelleden beginnen erover te discussiëren. Na 10 minuten discussie of als het gesprek is afgelopen, kun je nog een vraag trekken [30 minuten].</p>
<p>Afsluiten</p>	<p>Vraag de deelnemers om tijdens de nabespreking te presenteren wat ze aan het begin van de activiteit hebben geschreven over de term 'Gender'. Begeleid daarna de reflectie aan de hand van bijvoorbeeld de volgende leidende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Waarom denk je dat mensen de termen met betrekking tot gender zo verschillend interpreteren? • Hoe worden deze termen in de publieke sfeer gepresenteerd? • Was iemand geschokt of verrast door sommige standpunten die naar voren werden gebracht? Welke? Waarom? • Hoe ruimdenkend zijn mensen in uw gemeenschap over seksualiteit? • Wordt er van jongeren verwacht dat ze zich conformeren aan specifieke genderrollen, zoals seksuele geaardheid, hun rol in het gezin, welke banen ze kiezen, hoe ze zich kleden, enzovoort?

Bronnen	<p><u>Termen die vaak gebruikt worden om over gender te praten:</u></p> <p><u>Sekse</u> verwijst naar de biologische en fysiologische kenmerken die mannen, vrouwen en intersekse personen definiëren.</p> <p><u>Gender</u> verwijst naar de sociaal geconstrueerde rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die de samenleving geschikt acht voor mannen en vrouwen. De term 'gender' wordt gebruikt om een reeks kwaliteiten en gedragingen te beschrijven die door de samenleving van mannen en vrouwen worden verwacht. Gender is niet biologisch; meisjes en jongens worden niet geboren en weten niet hoe ze eruit moeten zien, zich kleden, spreken, gedragen, denken of reageren.</p> <p><u>Intersekse mensen</u> worden geboren met 'geslachtschromosomen', uitwendige genitaliën of inwendige voortplantingssystemen die niet als 'standaard' voor een man of vrouw worden beschouwd. Het bestaan van intersekse mensen laat zien dat er niet slechts twee geslachten zijn en dat onze manier van denken over sekse (iedereen in een mannelijk of vrouwelijk hokje proberen te stoppen) sociaal geconstrueerd is. Biologische sekse bestaat op een spectrum.</p> <p><u>Transgender</u> is een brede term die kan worden gebruikt om mensen te beschrijven van wie de genderidentiteit verschilt van het geslacht dat ze dachten te zijn toen ze werden geboren (gebaseerd op hun geslacht).</p>
----------------	---

	<p><u>Genderidentiteit</u> is je interne kennis van je geslacht - bijvoorbeeld je kennis dat je een man, een vrouw of een ander geslacht bent.</p> <p><u>Genderexpressie</u> is hoe iemand zijn geslacht aan de buitenkant presenteert, vaak door gedrag, kleding, haarstijl, stem of lichaamskenmerken.</p> <p><u>Mogelijke vragen voor paneldiscussie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat betekent het om een vrouw te zijn? • Wat betekent het om een man te zijn? • Weten we bij onze geboorte wat ons geslacht is? • Wat beïnvloedt ons concept van ons eigen geslacht? • Is geslacht en sekse hetzelfde? • Hoe behandelen we gender op school/thuis?
--	--

Naam van de activiteit	De digitale ruimte verkennen (face-to-face, maar kan worden aangepast aan online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	MEH
Aantal deelnemers	10-15
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • De bestaande informatie over seksualiteit op digitale ruimten onder de aandacht brengen • Onderzoeken hoe leerkrachten en gezinnen digitale ruimtes kunnen gebruiken om voorlichting te geven over seksualiteit • De te nemen maatregelen identificeren om de risico's van de digitale ruimte voor seksuele voorlichting te beperken • De onderwerpen uitdiepen, afhankelijk van de groep en de context (zoals: sexting, stereotypen in netwerken, toestemming,)
Duur	40-50 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Optionele afdruk van sociale media-apps • Print-outs van nieuwsartikelen over incidenten met kinderen op sociale media
Vorbereiding	<ul style="list-style-type: none"> • Het is handig om voorbereid te zijn op de apps die op de print-out staan (aanbevolen website: https://www.betterinternetforkids.eu/apps-guide/) • Zoek lokale/nationale nieuwsartikelen over incidenten met kinderen op sociale media/ online. Bijv. https://www.bbc.co.uk/news/uk-england-london-63073489&usq=AOvVaw2RHW5fYqAol7G02ltMtnvl[1]

Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag de deelnemers:<ul style="list-style-type: none"> • Welke sociale netwerken gebruik je? • Wat voor informatie ben je tegengekomen over
------------------------------------	---

	<p>sociale netwerken?</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Verspreid verschillende nieuwsberichten in de ruimte en geef de deelnemers een paar minuten om rond te gaan en het nieuwsbericht te kiezen dat hun aandacht het meest trekt. 3. Laat de geselecteerde nieuwsberichten gezamenlijk lezen. 4. Vraag of er subgroepen gevormd kunnen worden en geef elke groep een paar minuten om de volgende vraag te beantwoorden: <ul style="list-style-type: none"> • Wat viel je op aan het gekozen nieuwsitem? Geef ze een flip-over en markeerstiften om hun antwoorden op te schrijven. 5. Vraag hen nu om het nieuws opnieuw te lezen en te identificeren en op te schrijven: <ul style="list-style-type: none"> • Conflict: Wat is de centrale kwestie, is er een conflict? • Context: Waar is het gebeurd, wat is het digitale medium? • Rollen: Welke rollen komen voor in het verhaal (leraar, meisje, familielid, vriend, etc.)? • Ben je bekend met dit onderwerp? Heb je soortgelijk nieuws gehoord of gezien? Zo ja, waar? • Wat zou er gedaan kunnen worden om een vergelijkbare situatie aan te pakken? Welke strategieën zouden kunnen worden gebruikt?
Afsluiten	<p>Creëer in de nabespreking ruimte voor verdere reflectie over de rol van ouders en leerkrachten. Je kunt de volgende vragen gebruiken om die reflectie te begeleiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Denk je dat het nodig is om deze kwesties te bespreken? • Zijn er grenzen of afspraken die gemaakt kunnen worden?
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Tools voor internetveiligheid, vooral die van Snapchat en Facebook, kunnen erg nuttig zijn voor ouders en leerkrachten.</p>

MODULE 4: Activiteiten om de dialoog tussen school en gezin te bevorderen

Naam van de activiteit	Laten we het hebben over toestemming (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	RDPSEA en KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie
Formaat of type activiteit	Rollenspel
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • De kwestie van toestemming bespreken. • Begrijpen hoe moeilijk het is om grenzen te bepalen binnen verschillende sociale contexten. • De noodzaak erkennen om het onderwerp te bespreken met

	studenten
Aantal deelnemers	20
Duur	60 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Afdrukken van een casestudy
Vorbereiding	Begin de activiteit met een ijsbreker en introduceer dan de activiteit.
Stap voor stap beschrijving	<p>Vraag de deelnemers om in groepjes van vier te gaan zitten, bij voorkeur twee leerkrachten en twee ouders, en een kleine kring te vormen. Geef de casus en wijs elke groep een rol toe: Panagiotis, Giulia, ouders, leraar, klasgenoot.</p> <p><i>Giulia gaat elke ochtend met de bus naar school en komt vaak Panagiotis tegen, een jongen van haar leeftijd die ook naar haar school gaat. Giulia vindt Panagiotis erg leuk, en als hij op een dag naar haar toe komt om met haar te praten is ze verbaasd, ze had niet gedacht dat hij in haar geïnteresseerd zou zijn. Ze beginnen vaak te praten in de bus, zitten altijd dicht bij elkaar en maken de hele reis samen door. Op een dag is het erg druk in de bus, er is geen ruimte om apart te staan en terwijl Giulia op haar telefoon kijkt, voelt ze een hand haar billen pakken; ze kijkt naar Panagiotis en hij knipoogt naar haar. Giulia stapt uit bij de volgende halte en loopt alleen naar school.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Jij bent Panagiotis. Waarom zou je Giulia zo aanraken? • Jij bent Giulia. Hoe zou jij je hebben gevoeld toen Panagiotis je aanraakte? Met wie zou je het voorval besproken hebben? • Jullie zijn Giulia's ouders en ze vertelt jullie wat er in de bus is gebeurd. Hoe zou jij je voelen? Hoe zou je reageren? • Jij bent de leerkracht van beide leerlingen en de geruchten over het incident bereiken jou. Hoe zou u reageren? • Je bent een klasgenoot. Wat vind je van wat er is gebeurd? Zal je op de een of andere manier reageren? <p>Geef de groep 20 minuten de tijd om te discussiëren. Vraag vervolgens het "Giulia"-team om het voorval te vertellen. Vraag vervolgens het "Panagiotis"-team naar zijn kant van het verhaal. van het verhaal. Laat vervolgens de andere rollen het gesprek.</p> <p>Observeer hoe de rollen op elkaar reageren en hun kant van</p>

	het verhaal presenteren. Stel vragen als dat nodig is.
Afsluiten	Nodig de groep uit om weer bij elkaar te komen. Vraag de deelnemers

	hoe ze zich voelen over de activiteit, hun ervaring met toestemming en hun gedachten over het onderwerp.
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Meestal is de discussie verhit! Benadruk dat de deelnemers binnen hun "rol" moeten blijven.</p> <p>Als de groep Giulia dingen begint te vragen als "waarom praatte je met hem, waarom zei je niet dat hij moest stoppen, of waarom schreeuwde je niet?", is het belangrijk om te benadrukken dat zoiets NOOIT de schuld is van het slachtoffer. Als je die vragen stelt, geef je het slachtoffer de schuld en dat is vaak traumatischer dan het incident zelf. Slachtoffers geven zichzelf al de schuld, dus het is de taak van alle anderen om ervoor te zorgen dat ze zich gehoord, veilig en gesteund voelen.</p>
Bronnen	Zie <u>A handbook for schools to implement inclusive sex-ed through creative methods: curricular trainingsprogramma voor studenten.</u>

Naam van de activiteit	In "jouw" schoenen (face-to-face)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	KMOP Skopje
Formaat of type activiteit	Rollenspel
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking tussen schoolpersoneel en gezinnen bevorderen • Ouders informeren over de inhoud van seksuele voorlichting • De verwerving van basiskennis over relatie- en seksuele opvoeding bevorderen • De capaciteiten van gezinnen op het gebied van seksuele opvoeding versterken
Aantal deelnemers	Tot 20
Duur	60 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Afdrukken van een casestudy of scenario's

Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verdeel de deelnemers in groepen of tweetallen, afhankelijk van het aantal deelnemers en de mogelijke rollen in de casestudy. Zorg ervoor dat er in elke groep of paar minstens één ouder en één leerkracht zitten. 2. Deel afdrucken van een casus/scenario uit aan elke groep. <p>Voorgestelde scenario's:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een 15-jarige studente heeft een vriendje die haar vraagt hem een foto te sturen als bewijs dat ze bij haar vrienden is. • Een mannelijke student wordt gefotografeerd door een klasgenoot in de
------------------------------------	--

	<p>sportkleedkamer en zonder zijn toestemming wordt de foto gedeeld in de klas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een 17-jarige studente had onbeschermd seks met haar vriend. • Een student weet niet zeker of zijn vriendin toestemming heeft gegeven voor de geslachtsgemeenschap. • Een studente heeft het gevoel dat haar klasgenoot haar stalkt. • Een student ontving een uitnodiging voor een fysieke ontmoeting na correspondentie met een onbekende op het internet. <p>* De casussen en scenario's kunnen worden aangepast op basis van de context van de scholen en de omgeving.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Verdeel na het presenteren van de scenario's de rollen in de groepen. De rol van de leerling moet worden gespeeld door een leerkracht en de rol van de leerkracht moet worden gespeeld door een ouder. 4. Geef de deelnemers 30-45 minuten om het verhaal uit te werken om een oplossing te vinden en vraag hen om zich voor te stellen wat zij zouden doen als ze zich in dezelfde situatie bevonden. Geef ze de vrijheid om meer rollen of personages te introduceren die deelnemen aan het scenario en om alle leden van de groep erbij te betrekken. 5. Observeer hoe de rollen op elkaar inwerken, hoe de scenario's worden gepresenteerd en hoe het verhaal wordt ontwikkeld.
Afsluiten	<p>Stel na het rollenspel plenair de volgende vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hoe voelt de persoon in jouw rol zich? • Wat zijn hun behoeften? • Bij wie kunnen ze terecht voor advies en ondersteuning? • Wat kunnen ouders/voogden doen? • Wat kan de school doen?
Gebruikte strategieën om de deelname van gezinnen te bevorderen.	<p>Door het perspectief van anderen te zien, kunnen ouders en leerkrachten de positie van de leerling beter begrijpen, evenals de betekenis van de rol van de school en de betrokkenheid van ouders.</p> <p>Door aan scenario's te werken, kunnen ouders nieuwe benaderingen leren en zich bewust worden van hun rol in het ondersteunen van hun kinderen en de school bij het omgaan met kwesties op het gebied van seksuele opvoeding.</p>
Opmerkingen/tips voor facilitators	<p>Je kunt wijzigingen aanbrengen in de inhoud van de voorgestelde casussen, gebaseerd op de behoeften van de lokale context en rekening houdend met de specifieke omgeving en school. Het kan nuttig zijn om levensechte situaties en casussen te gebruiken waarmee sommige leerkrachten of ouders in het verleden te maken hebben gehad.</p>

Naam van de activiteit	Ouderidentiteit leraaridentiteit, hoe passen ze bij elkaar? (online)
------------------------	--

Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	ANS
Formaat of type activiteit	Focusgroep
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Het belang van seksuele voorlichting op jonge leeftijd onder de aandacht brengen • De ouder-schoolrelatie verbeteren
Aantal deelnemers	Maximaal 10
Duur	45 minuten
Vorbereiding	Identiteitscirkel-activiteit
Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leg uit dat je een reflectieactiviteit gaat starten en dat iedereen welkom is om tussenbeide te komen met respect voor de interventies van anderen. 2. Introduceer het onderwerp van de activiteit door te zeggen: "We zijn hier om het onderwerp seksuele voorlichting te bespreken, wat is de rol van het gezin en wat is de rol van de school. We gaan jullie nu een aantal vragen stellen die als leidraad kunnen dienen bij de behandeling van dit onderwerp." 3. Stel één vraag per keer en geef de deelnemers de tijd om na te denken: <ul style="list-style-type: none"> • Voor ouders: Heeft het ouderschap invloed gehad op je identiteit? Is je identiteit sindsdien veranderd? Is het mogelijk om te spreken van een ouderlijke identiteit los van de jouwe? • Voor de leerkrachten: Heeft het ouderschap een impact gehad op je identiteit? Hoe zit het met je rol als leerkracht? • Hoe ga je als ouders om met seksuele voorlichting aan je kinderen? Voel je je op je gemak om het onderwerp aan te snijden? Heb je dat al gedaan? • Welke relatie moeten scholen en gezinnen volgens jou hebben om seksuele voorlichtingsactiviteiten aan te bieden? Moet de ene actor een primaire en de andere een secundaire rol hebben of zijn ze even belangrijk? • Wat zou de relatie tussen school en gezin kunnen vergemakkelijken bij het ondersteunen van de seksuele opvoeding van jongeren? <p>Faciliteer de discussie tussen de deelnemers en kom alleen tussenbeide als dat nodig is, waarbij je je onpartijdig opstelt.</p>
Afsluiten	Zorg voor een laatste overweging over de eigen rol als ouder en/of leerkracht binnen de schoolcontext en in de seksuele opvoeding. Als dit niet uit de discussie naar voren is gekomen, benadruk dan het belang van samenwerking tussen school en gezin. Beide moeten betrokken worden bij de seksuele opvoeding van jongeren.

Opmerkingen / tips voor	Richt de hele activiteit zo in dat er wederzijds respect is tussen
--------------------------------	--

facilitatoren	<p>Deelnemers, het is belangrijk om er altijd aan te herinneren dat iedereen het recht heeft om te spreken, maar niemand wordt gedwongen om dat te doen, alleen degenen die zich op hun gemak voelen. Elke interventie wordt gerespecteerd.</p> <p>Geef de deelnemers de tijd om na te denken over de gestelde vragen, wees niet bang om momenten van stilte in te lassen, ze zijn een voorbereiding op reflectie.</p>
Bronnen	Afbeelding identiteitscirkel

Naam van de activiteit	Uitdaging of kans? (Online)
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	MEH
Formaat of type activiteit	Jamboard
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Een veilige ruimte creëren voor ouders om hun zorgen en uitdagingen te uiten over onderwerpen die te maken hebben met seksuele opvoeding
Aantal deelnemers	5-10
Duur	Minstens 45 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Jamboard of Padlet • Internetverbinding
Vorbereiding	De facilitator moet vertrouwd raken met de belangrijkste onderwerpen met betrekking tot seksuele voorlichting en mensenrechten
Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vraag ouders en leerkrachten om op Jamboard 3 uitdagingen met betrekking tot seksuele opvoeding te delen: <ul style="list-style-type: none"> • Uitdaging die ze als jongere hebben ervaren • Uitdaging als ouder/leraar • Uitdaging vrezende ze, maar het is nog niet gebeurd 2. Lees de geschreven uitdagingen en geef commentaar als er dezelfde of vergelijkbare uitdagingen zijn. 3. Vraag de deelnemers om minstens één uitdaging op te schrijven en suggesties te geven over hoe ze die het hoofd kunnen bieden en zo mogelijk kunnen ombuigen tot een kans.

**Opmerkingen/tips voor
facilitators**

Het is belangrijk dat iedereen zich veilig voelt om zijn of haar uitdagingen te delen; door het anoniem te doen, wordt er meer openheid gegeven over de moeilijkheden die elke deelnemer kan hebben.

Als facilitator moet je de discussies becommentariëren en ondersteunen op basis van je kennis en ervaring. Zorg ervoor dat je de mogelijkheden samenvat en benadrukt.

	<p>in de discussie.</p> <p>Het is belangrijk om te benadrukken dat uitdagingen voor volwassenen vaak kansen zijn om onderwerpen met jongeren te verduidelijken en vertrouwen op te bouwen in langdurige relaties met hen.</p> <p>Als begeleider kun je ook benadrukken hoe een uitdaging voor een ouder minder moeilijk kan zijn voor leerkrachten en omgekeerd. Daarom is het cruciaal om de onderlinge dialoog en samenwerking te versterken.</p>
Bronnen	<p>www.jamboard.google.com</p> <p>www.padlet.com</p>

Naam van de activiteit	Creatie van een Forum Theater stuk
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa
Aantal deelnemers	4-15
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Maak een forumtheaterstuk over allesomvattende seksuele voorlichting. • Identificeer rollen, situaties en conflicten en alternatieven tijdens het proces. • Moedig creativiteit en collectieve creatie aan.
Duur	Minimaal 3 uur, afhankelijk van het proces is het een activiteit die kan worden uitgebreid
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Grote ruimte • Rekwisieten of kostumelementen (optioneel)
Vorbereiding	Leg de te gebruiken methodologie uit. Merk op dat een Forumtheaterstuk een conflict uit het dagelijks leven presenteert, zodat het publiek een debat over deze kwesties kan genereren, en het stuk wordt geopend zodat de toeschouwers aan het stuk kunnen deelnemen en de situatie kunnen veranderen.

Stap voor stap beschrijving	<p>Tijdens het creatieproces wordt een problematische of alledaagse situatie die door de groep deelnemers wordt voorgesteld, in scène gezet. In dit geval is het belangrijk dat de groep situaties identificeert die verband houden met seksuele opvoeding.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Verdeel de deelnemers in groepjes van 5 personen. 2. Vraag elke groep om een onderwerp te kiezen waar ze zich op willen richten. Ze kunnen zich laten inspireren door eerdere activiteiten of door persoonlijke ervaringen/verhalen. 3. Vraag de deelnemers om een verhaal over het onderwerp te maken en de context, de personages en het conflict te benoemen. Geef enkele leidende vragen om het proces te vergemakkelijken:
------------------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Waar doet het verhaal plaats plaats? Bijvoorbeeld: klaslokaal, schoolplein, familiediner, wanneer? • Welke personages zijn aanwezig en welke rollen spelen ze? • Wat is het belangrijkste conflict? <p>Voorbeeld: De groep besluit te werken aan een situatie in de klas waarin een leerling wordt gepest vanwege zijn seksuele geaardheid en de leerkracht getuige is van de situatie.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Nodig de deelnemers uit om zich te verdiepen in de identiteit van de personages, hun persoonlijke verhalen, om ze te repeteren en dialogen te improviseren. 5. Leg uit dat nu alle groepen worden uitgenodigd om hun toneelstuk te presenteren, dat op het moment van conflict zal stoppen om ruimte te geven aan het forum, dat ook gerepeteerd gaat worden. 6. Vraag de deelnemers tijdens het forum om de verschillende rollen van het Theater van de Onderdrukten te identificeren: onderdrukte, onderdrukker, bondgenoot van de onderdrukte, bondgenoot van de onderdrukker, neutraal. 7. Nodig de deelnemers uit om karaktervervangingen te oefenen. 8. Geef feedback van elke groep om de gepresenteerde situatie te verbeteren.
--	--

Naam van de activiteit	Forum Theater: Ontmoeting en dialoog tussen families, leerkrachten en leerlingen
Organisatie die de activiteit heeft ontworpen/voorgesteld	La Xixa
Formaat of type activiteit	Workshop op locatie en presentatie van Forum Theater stukken
Methodologie	Forum Theater
Doelstellingen	<ul style="list-style-type: none"> • Een Forumtheatervoorstelling presenteren die tijdens de vorige sessies door de groep is gemaakt. • De dialoog tussen de school, gezinnen en tieners stimuleren. • Debatteren over kwesties met betrekking tot seksuele voorlichting. • De actieve deelname van mensen uit de schoolgemeenschap aanmoedigen. • Bewustmaken van de noodzaak van uitgebreide seksuele voorlichting.

Aantal deelnemers	10 tot 50 deelnemers
--------------------------	----------------------

Duur	60 minuten
Benodigd materiaal	<ul style="list-style-type: none"> • Een grote ruimte met een podium of een ruimte die deze functie kan vervullen • Stoelen voor het publiek • Rekwisieten nodig voor theatervoorstelling • Technisch elementen zoals zoals microfoon, luidsprekers, zoals vereist.
Vorbereiding	<p>Voordat deze activiteit wordt uitgevoerd, moet de groep eerst werken aan de: Creatie van een Forumtheaterstuk.</p> <p>Het is noodzakelijk om het evenement vooraf te communiceren:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voorbereiding van een poster • Uitnodiging voor het schoolpersoneel, studenten, families en de schoolgemeenschap • Verspreiding via de schoolnetwerken • Andere verspreidingsstrategieën die u relevant vindt
Stap voor stap beschrijving	<ol style="list-style-type: none"> 1. Welkom: verwelkom het publiek en geef een korte introductie van het project en het evenement. 2. Voer een korte ijsbreker uit om het publiek te activeren, hun aandacht te wekken en hun actieve deelname aan te moedigen. <p>Activeringsdynamiek: Ja, Ja, Ja - Nee, Nee, Nee</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zeg reeksen korte woorden (ja, ja, ja - nee, nee, nee - nee, ja, nee etc.) en vraag het publiek om ze te herhalen. • Vertel het publiek nu dat de instructies omgekeerd zullen zijn: het publiek wordt uitgenodigd om "Nee" te zeggen als jij "Ja" zegt en "Ja" als jij "Nee" zegt. Probeer het een paar keer uit. • Hetzelfde kan gedaan worden door aan de omgekeerde Ja en Nee andere woorden toe te voegen. De moeilijkheidsgraad stijgt telkens als nieuwe woorden worden toegevoegd. (bijv. Woorden: Ja-Nee, Joan-Ana, etc.) <p>1,2,3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nodig het publiek uit om samen met jou om en om tot drie te tellen, zodat als jij 1 zegt het publiek 2 zegt, dan zeg jij 3 en het publiek begint weer met 1 enzovoort. Probeer het een paar keer uit. • Vraag nu het publiek om het cijfer 1 te vervangen door een gebaar en een geluid. Probeer het een paar keer • Doe hetzelfde met de nummers 2 en 3. <ol style="list-style-type: none"> 3. Leg na de activeringsdynamiek uit dat de voorstelling gaat beginnen en dat het publiek er een

	<p>fundamenteel onderdeel van uitmaakt, aangezien het stuk gevolgd zal worden door</p>
--	--

	<p>een debat/forum.</p> <p>4. Nodig het publiek uit om samen met jou de "actie" te doen: 1, 2, 3 ACTIE</p> <p>Forum</p> <p>5. Op het moment van maximale spanning stopt de facilitator de scène (acteurs en actrices bevroren op het podium) en begint vragen te stellen om het forum te leiden.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Wat gebeurde er in deze scène? ● Gebeurt dit in het echte leven? Waar? ● Wat deed dit personage? <p>6. Nadat je samen de scène hebt geanalyseerd en het conflict hebt geïdentificeerd, vraag je het publiek of ze vinden dat er iets veranderd moet worden.</p> <p>7. Vraag specifieker of een bepaald personage iets zou kunnen doen om de situatie te veranderen.</p> <p>8. Als iemand uit het publiek iets suggereert, nodig hem dan uit om op het podium te komen, een actrice of acteur te vervangen en de rol aan te nemen van het personage waarvan zij denken dat het iets kan doen om de situatie te veranderen. Vraag om de interventie voor te bereiden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Op welk moment wil je ingrijpen? <p>9. De scène wordt dan opnieuw afgespeeld, maar met deze nieuwe variabele.</p> <p>Dit patroon wordt net zo vaak herhaald als het publiek alternatieven voorstelt.</p> <p>10. Na de vervanging wordt het forum heropend om te bespreken of er iets is veranderd.</p> <p>Als de toeschouwer/spectatrice weerstand toont om op het podium te komen, kun je ze vragen om advies te geven aan de personages.</p> <p>Nodig tijdens het forum het publiek uit om te discussiëren en alternatieven te zoeken voor wat jongeren, gezinnen en de schoolgemeenschap kunnen doen in de gepresenteerde situaties.</p>
Afsluiten	<p>Om het evenement af te sluiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Bedank de acteurs, actrices en het publiek voor hun deelname. ● Vat samen wat er werd besproken en wat de belangrijkste punten waren. ● Optioneel: Vraag de deelnemers om het evenement te evalueren (dit kan via een Google formulier).
Gebuurde strategieën om de deelname van gezinnen te bevorderen.	<ul style="list-style-type: none"> ● Voortdurende dialoog met leerkrachten en de school om de activiteit te verspreiden. ● De deelname van leerlingen aan de activiteit kan de directe betrokkenheid van gezinnen aanmoedigen.
Opmerkingen/tips voor facilitators	<ul style="list-style-type: none"> ● Een van de doelstellingen van deze activiteit is te dienen als repetitie om alternatieven of verschillende scenario's te verkennen die zich voordoen of zouden kunnen voordoen in verband met seksuele

	opvoeding, om situaties te bespreken en te verzamelen.
Bronnen	Theater van de onderdrukten - Augusto Boal: Forum Theater

ERVARINGEN IN ELK LAND

DE ERVARING IN GRIEKENLAND

In Griekenland vond de piloottraining plaats in het 2e Gymnasium van Alimos op 8 en 9 februari 2023 van 14:00 tot 20:00 uur, met 25 deelnemers. De groep bestond uit leerkrachten (van het algemeen en speciaal onderwijs), ouders en schoolpersoneel (psychologen, een schoolverpleegkundige en maatschappelijk werkers). De deelnemers werden geselecteerd via de netwerken van de school en de leerkrachten.

De pilot was zeer succesvol. De deelnemers gaven aan dat ze erg tevreden waren over de ervaring en over de opzet van de pilot. Ze deden nieuwe kennis op, ontmoetten nieuwe mensen, wisselden ideeën uit, bespraken uitdagende onderwerpen en hadden een leuke tijd. Ze sloten de training gemotiveerd af om hun manier van handelen over seksuele opvoeding te veranderen. De laatste activiteit "Laten we het hebben over toestemming" werkte bijzonder goed omdat het een levendige discussie op gang bracht over een onderwerp dat van groot belang is voor ouders, leerkrachten en leerlingen. De deelnemers genoten van het rollenspel. De reflecties na elke activiteit waren ook erg nuttig.

Vanuit het oogpunt van de facilitator onderstreepte deze ervaring de noodzaak om seksuele voorlichting op te nemen in de nationale lesprogramma's en verdere ondersteuning te bieden aan leerkrachten en ouders.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,2;
- Inhoud: 4,6;
- Methodologie: 4,9;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 4,7;
- Ik voelde me gehoord: 4,9;
- Algemene tevredenheid: 4,9.

Over het algemeen waren alle leerkrachten die deelnamen aan het proefproject tevreden over het programma en ze waren van mening dat het een zeer goede eerste stap was in de invoering van seksuele voorlichting op school. Ze benadrukten het belang van de steun en medewerking van de gezinnen. De leerkrachten genoten van de voorgestelde activiteiten, vooral van de theatrale activiteiten met rollenspellen en lichaamstaal. Ze zouden allemaal de INCLUDED training aan hun collega's aanbevelen.

In de woorden van leerkrachten

Samenwerking tussen scholen en gezinnen is de belangrijkste stap voor het seksuele-educatieprogramma op scholen (Leraar 3, 2023).

We hebben communicatie, samenwerking en een open geest nodig (Leraar 6, 2023).

Het is belangrijk vanwege de cruciale rol die familie speelt. Om weerstand te

overwinnen, bespreek ik en geef ik tijd (Leraar 13, 2023)

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,6;
- Inhoud: 4,6;
- Methodologie: 5,0;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 5,0;
- Ik voelde me gehoord: 5,0;
- Algemene tevredenheid: 5,0.

Alle deelnemers waren erg tevreden over de training. Ze benadrukten allemaal het belang van seksuele voorlichting op scholen, terwijl sommigen van hen aangaven dat de training hen had geholpen hun perspectief te veranderen. Naast de algemene kennis over seksuele voorlichting die ze hadden opgedaan, waardeerden ze ook de voorgestelde theatrale activiteiten. Het is echter belangrijk om te vermelden dat slechts 2 van de 5 deelnemers bevestigden dat ze er vertrouwen in hebben dat leerkrachten de lessen uitvoeren. De anderen vinden dat ze daar niet voldoende op voorbereid zijn.

In de woorden van gezinnen

Ik vertrouw leerkrachten en opvoeders omdat ik geloof dat zij de instrumenten en de kennis hebben. Het probleem zit hem in de ondersteuning van de familie en ik denk dat we daar meer aan moeten werken (Familie 2, 2023).

Leraren en opvoeders zijn niet goed geïnformeerd en opgeleid over dit onderwerp. Ze hebben niet de middelen om op school seksuele voorlichting te geven (Family 5, 2023).

DE ERVARING IN ITALIË

Leraren testen beoordeling

In Italië werd de pilot online uitgevoerd via Zoom om tegemoet te komen aan de agenda's van leerkrachten en de moeilijkheid om op een specifieke locatie samen te komen, wat niet voor iedereen handig zou zijn. De training was verdeeld in drie sessies tussen 6 en 27 februari 2023. Aan de training namen 32 deelnemers deel, waaronder opvoeders, leerkrachten, psychologiestudenten en psychologen.

De belangstelling voor de uitgevoerde activiteiten was erg groot, evenals de deelname en betrokkenheid van de deelnemers. De discussiemethode werd bijzonder gewaardeerd omdat de deelnemers het gevoel hadden dat deze praktijk in hun dagelijkse professionele leven niet wordt aangemoedigd. De deelnemers zeiden echter dat ze hadden gehoopt meer specifieke inhoud over seksuele voorlichting te krijgen. Desondanks was de impact van de pilot op de deelnemers positief.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,2;

- Inhoud: 3,9;

- Methodologie: 4,2;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 4,4;
- Ik voelde me gehoord: 4,6;
- Algemene tevredenheid: 3,9.

De pilotactiviteiten en de training in het algemeen werden zeer gewaardeerd, hoewel de deelnemers verwachtten meer inhoud te krijgen over seksuele opvoeding en seksualiteit, zowel in het algemeen als in de context van intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit. Dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat er geen specifieke training over dit onderwerp bestaat en leerkrachten en opvoeders een grote behoefte voelen om ondersteund en uitgerust te worden met nieuwe instrumenten en strategieën. Desondanks zeiden ze blij te zijn dat ze de kans kregen om na te denken over de gepresenteerde onderwerpen en vooral om meningen te delen met collega's, omdat dit niet vaak gebeurt in hun normale dagelijkse activiteiten.

In de woorden van leerkrachten

De eerste indruk die kinderen hebben over dit onderwerp komt uit de gezinscontext...dus ouders spelen een centrale rol in dit deel van de opvoeding, het is belangrijk om hen dit te laten begrijpen. Misschien is een houding die ik heb gevonden om de behandeling van het onderwerp uit te stellen als er echt behoefte aan is, maar het zou belangrijk zijn om er van tevoren over te praten (Leraar 6, 2023).

Het is belangrijk om gezinnen erbij te betrekken omdat seksualiteit ook deel uitmaakt van het leven en de persoon van je kind. Je zou ouderschapstrainingsgroepen kunnen doen met seksuele voorlichting als inhoud. We proberen de perplexiteit te begrijpen en de weerstanden van het gezin te begrijpen en hen de ruimte te geven (Leraar 10, 2023).

Elke educatieve interventie is beter als de meeste mensen erbij betrokken zijn. Het is over het algemeen effectiever. Om gezinnen erbij te betrekken, zou ik eerst vragen of ze seksuele voorlichting geschikt vinden voor hun kind, en dan vragen of ze dat al gedaan hebben. Uiteindelijk zou ik vragen welk niveau van betrokkenheid ze willen hebben. Als ik op weerstand stuitte, zou ik een aantal interventiemogelijkheden laten zien en vragen wat zij vinden dat ze moeten doen. Ik zou proberen om zelfs maar een minimum aan betrokkenheid te krijgen (leerkracht 19, 2023).

Gezinnen pilot beoordeling

De pilot werd online uitgevoerd en verdeeld over drie sessies van 6 tot 16 maart 2023. Aan de training namen 12 deelnemers deel, ouders van kinderen tussen 8 en 15 jaar oud. 6 van hen zijn ouders van kinderen met een verstandelijke, cognitieve of functionele diversiteit. De pilot verliep vrij goed omdat de betrokkenheid van de deelnemers erg positief was. Omdat het echter ging om deelnemers met jonge kinderen of die anderszins nog niet zelfstandig waren, was het moeilijk om een tijdstip te vinden dat voor hen geschikt zou zijn. Daarom konden niet alle deelnemers bij alle sessies aanwezig zijn. Een kleine groep nam echter ijverig deel en waardeerde de ervaring als een goede gelegenheid voor het uitwisselen van meningen en perspectieven, bevorderd door de "intieme" dimensie van de groep. Hoewel de

evaluatie van de pilot door de deelnemers goed was, was er een algemene vraag naar meer activiteiten en inhoud die het onderwerp seksuele opvoeding en seksualiteit direct behandelden.

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 3,5;
- Inhoud: 3,5;
- Methodologie: 3,8;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 4,0;
- Ik voelde me gehoord: 4,0;
- Algemene tevredenheid: 3,8.

In vergelijking met de pilot met leerkrachten en opvoeders was het uitvoeren van de activiteiten met ouders iets complexer omdat de deelnemers nogal divers waren, zowel in leeftijd als in opleidingsniveau. Desondanks werd het doel van reflectie en uitwisseling bereikt en waren de deelnemers blij dat ze hadden deelgenomen. Sterker nog, de diversiteit onder hen was een toegevoegde waarde en reden voor verdere verdieping van ideeën, meningen en overtuigingen over het onderwerp.

In de woorden van gezinnen

Het kan niet alleen een delegatie aan de instelling zijn, maar de ouders moeten erbij betrokken worden, want zij zijn de eerste opvoeders (Gezin 3, 2023).

Ik denk niet dat de ouders de belangrijkste gesprekspartners moeten zijn, tenzij de kinderen daar expliciet om vragen (Gezin 4, 2023).

DE ERVARING IN MACEDONIË

Leraren testen beoordeling

In Macedonië vond de proeftraining met leerkrachten plaats op 28 februari 2023 in het gebouw van het KMOP-kantoor in Skopje. Er waren 8 deelnemers: schoolpersoneel (psychologen, pedagogen, speciale onderwijskundigen) en leerkrachten van zowel algemeen als speciaal onderwijs.

De ervaring was zeer succesvol. Er werd een positieve sfeer gecreëerd waarin alle deelnemers zich op hun gemak voelden en enthousiast deelnamen aan de activiteiten. Op basis van de mondelinge feedback die de deelnemers kregen, kunnen we concluderen dat ze erg tevreden waren over de activiteiten en dat ze deelname aan deze training erg nuttig vonden, omdat het hen de kans gaf om hun kennis uit te breiden, te netwerken en samen te werken met andere scholen. De deelnemers vonden het vooral leuk om hun ervaringen en de uitdagingen die ze tegenkomen bij het aanpakken van seksuele voorlichting te delen en uit te wisselen. Ze gebruikten hun persoonlijke verhalen om de theatrale oefeningen te doen en deel te nemen aan interessante debatten.

Om de training verder te verbeteren, stelden de deelnemers voor om de activiteiten en het theoretische gedeelte aan te passen aan het kennisniveau van de deelnemers met betrekking tot het onderwerp, en ook om extra hulpmiddelen en materialen (presentaties/hand-outs) voor de deelnemers te maken ter ondersteuning van het theoretische gedeelte en om bepaalde terminologie beter te begrijpen.

De deelnemers waren erg tevreden over de algemene organisatie van de training. Als professionals van verschillende scholen hadden ze de kans om de ervaringen en praktijken van elke school te delen. De facilitator en de gastorganisatie kregen ook de kans om het netwerk van medewerkers uit te breiden, terwijl ze rechtstreeks in contact kwamen met de behoeften en uitdagingen van scholen en schoolpersoneel. De organisatie bood extra workshops aan voor al het personeel en de ouders van de plaatselijke school voor speciaal onderwijs.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 5,0;
- Inhoud: 5,0;
- Methodologie: 5,0;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 5,0;
- Ik voelde me gehoord: 5,0;
- Algemene tevredenheid: 5,0.

Alle deelnemers waren tevreden over de workshop. Ouders zijn het ermee eens dat seksuele voorlichting op school moet worden behandeld, maar ze twifelen of dit een formeel vak moet zijn of niet. Over het algemeen hebben ouders niet genoeg voorkennis over seksuele voorlichting, vooral over hoe ze moeten handelen in specifieke situaties waarmee hun kinderen te maken krijgen. Meer kennis is vooral nodig voor ouders van kinderen met speciale onderwijsbehoeften en intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit. Iedereen is het erover eens dat de materialen die door het INCLUDED-project worden aangereikt heel nuttig zijn en gemakkelijk in de schoolomgeving kunnen worden toegepast met en na een goede training van het schoolpersoneel.

In de woorden van leerkrachten

Deze activiteit was een goede manier om te zien hoe dit onderwerp met de ouders kan worden behandeld, rekening houdend met de plaatselijke cultuur en omgeving. Ik denk dat het onderwerp op een eenvoudige manier werd geïntroduceerd en ik denk dat de ouders meer open zullen staan voor het verkennen van dit onderwerp (Leraar 1, 2023).

Ouders zijn de sleutelfactor omdat ze actief betrokken zijn bij de opvoeding /opvoeding van de kinderen. Soms zijn er vooroordelen en weten de ouders niet hoe ze moeten handelen. Daarom is het belangrijk dat de ouders zelf worden voorbereid, opgeleid over dit onderwerp, zodat ze weten hoe ze hun kinderen moeten benaderen. Het is mogelijk om gezamenlijke activiteiten tussen de ouders en de school te organiseren (debatten, workshops, enz.) (Leraar 1, 2023).

Gezinnen pilot beoordeling

De proeftraining met gezinnen vond plaats op 22 februari 2023 in het gebouw van het KMOP-kantoor in Skopje. Aan de training namen 4 ouders en 1 leerkracht deel.

De deelnemers waren erg tevreden over de activiteiten en vonden het erg nuttig om deel te nemen omdat ze hun kennis konden uitbreiden, konden netwerken en nauwer konden samenwerken met de school. Ze vonden het nuttig om enkele specifieke uitdagingen aan te pakken waar hun kinderen en de school mee te maken hebben.

Wat gemist werd, was de deelname van ouders van kinderen met intellectuele, cognitieve en functionele diversiteit. Een uitgebreide inleiding over de belangrijkste onderwerpen van seksuele voorlichting zou hebben geholpen om de basis van de training te leggen, vooral voor die gezinnen die niet erg vertrouwd zijn met de gebruikte terminologie. Het opbouwen van een vertrouwenscirkel tussen de deelnemers hielp hen om zich opener en comfortabeler te voelen en om persoonlijke ervaringen en uitdagingen te delen. Met dit aspect moet altijd rekening worden gehouden als het om zulke gevoelige onderwerpen gaat. Door de training kregen ouders de kans om hun ervaringen uit te wisselen en te concluderen dat ze allemaal met dezelfde uitdagingen te maken hebben, waardoor ze zich zekerder voelden en openstonden voor het vinden van oplossingen in plaats van de problemen uit de weg te gaan. Zowel de facilitator als de organisatie breidden het netwerk van medewerkers uit, hoorden uit eerste hand de behoeften en uitdagingen van de ouders en dachten na over hoe ze hun samenwerking met de scholen konden verbeteren.

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 5,0;
- Inhoud: 5,0;
- Methodologie: 5,0;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 5,0;
- Ik voelde me gehoord: 5,0;
- Algemene tevredenheid: 5,0.

Alle deelnemers waren tevreden over de workshop. Ouders zijn het ermee eens dat seksuele voorlichting op school moet worden gegeven, maar ze weten niet zeker of het een vak moet zijn. Ouders zijn het erover eens dat hun betrokkenheid bij de school en de activiteiten van hun kinderen nodig is, wat een uitdaging is gezien de diversiteit van de ouders - uit sociaal achtergestelde gezinnen, afgelegen gebieden, ouders met een lagere of geen opleiding of ouders die zelf een intellectuele, cognitieve of functionele diversiteit hebben.

In de woorden van gezinnen

Het is belangrijk om deel uit te maken van de activiteiten en programma's op school (Family 1, 2023).

Ik vind het belangrijk om seksuele voorlichting in te voeren op de basisschool (Gezin 4, 2023).

Ik denk dat slechts een klein deel van de leerkrachten voorbereid is. Ze hebben de middelen niet (Familie 2, 2023).

DE ERVARING IN SPANJE

Proefbeoordeling door docenten

In Spanje vond de pilot voor docenten plaats tussen 9 en 26 januari 2023. De eerste en

laatste sessies werden online uitgevoerd, de andere face-to-face. De eerste persoonlijke sessie werd gebruikt om verwachtingen, angsten en taboes te identificeren.

onder leerkrachten door middel van activiteiten die intern onderzoek en zelfevaluatie bevorderden. Voor de tweede sessie nodigden we leerlingen ook uit om Forumtheatervoorstellingen te maken die dan tijdens de sessie met gezinnen zouden worden gepresenteerd. De pilot werd bijgewoond door 8 leerkrachten en 7 leerlingen tussen 15 en 16 jaar oud.

De deelname, betrokkenheid en interesse van de leerkrachten waren groot en zeer belangrijk voor de ontwikkeling van de pilot. Tijdens de pilot ontstond er ruimte voor leren, reflectie en actie. De toegepaste methodieken en activiteiten werden goed ontvangen en dienden als basis voor de toneelstukken die vervolgens opgevoerd werden. De deelnemers toonden interesse om verder getraind te worden in seksuele voorlichting en zeiden dat ze de pilot graag langer hadden gezien. De leerkrachten waardeerden de deelname van leerlingen aan de pilot en vonden het strategisch om hen bij de toneelstukjes te betrekken om gezinnen te motiveren om mee te helpen. Over het algemeen had de training een positieve impact op de groep. De deelnemers waren erg te spreken over de gebruikte methoden en ontdekten hulpmiddelen die ze in hun dagelijkse praktijk met leerlingen en gezinnen kunnen gebruiken om seksuele voorlichting en andere onderwerpen aan te pakken.

Als begeleider was het belangrijk om niet alleen rekening te houden met de inhoud van seksuele voorlichting, maar ook om een intercultureel en intersectioneel perspectief in de activiteiten te versterken en op te nemen.

Proefbeoordeling gezinnen-leraren

Op 20 januari werden twee Forum Theaterstukken, gemaakt door docenten en leerlingen, gepresenteerd aan de schoolgemeenschap, bestaande uit andere docenten (7), leerlingen (10) en families (15). We presenteerden ook een toneelstuk gemaakt door la Xixa Lab, het theatergezelschap van La Xixa.

De deelname van het publiek aan het forum was van grote waarde, hoewel de leerlingen meer zin hadden om deel te nemen dan de gezinnen. Met betrekking tot de activiteit merkten de leerkrachten op dat het aantal mensen in het publiek ideaal was voor een eerste voorstelling. Ze merkten op dat de gezinnen betrokken waren bij de activiteit en vonden dat er een goede en open dialoog was. Volgens de evaluatie geloven zowel de families als de leerkrachten in het belang van het thema seksuele opvoeding en dat er niet alleen in de schoolcontext aan gewerkt moet worden, maar ook in de familiale en sociale sfeer.

De aanwezigheid van de gezinnen werd vergemakkelijkt door de deelname van de leerlingen aan de toneelstukken en door de vorm van het debat als forumtheater. Het is zeker een activiteit die in de toekomst herhaald kan worden.

Proefbeoordeling gezinnen

Na het Forum Theater evenement werden de families uitgenodigd voor een online sessie om te blijven discussiëren over hun rol en de rol van de school in de seksuele opvoeding van hun kinderen. Het aantal deelnemers was niet erg hoog, maar wel erg

interessant. In deze intieme ruimte konden ze uitgebreid praten en hun standpunten, meningen en ervaringen delen. De

conclusie was dat seksuele voorlichting noodzakelijk is en dat de INCLUDED activiteiten hen hielpen na te denken over seksuele voorlichting. Ze hadden veel waardering voor de gebruikte methodologie.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,7;
- Inhoud: 4,6;
- Methodologie: 4,9;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 5,0;
- Ik voelde me gehoord: 5,0;
- Algemene tevredenheid: 4,8.

Er is een verschil tussen de sessie met de leerkrachten alleen en de sessie met de leerlingen. In de eerste werd een intieme ruimte gecreëerd waarin ze dieper konden ingaan op hun rollen en ervaringen met betrekking tot gezinnen en seksuele opvoeding. De leerkrachten gaven commentaar op hun vermoeidheid, werkdruk en veelvuldige verantwoordelijkheden, alsook op de moeilijkheden die bestaan bij het werken met sommige gezinnen en leerlingen.

Met betrekking tot seksualiteit en seksuele voorlichting erkenden sommige docenten dat ze zich afzijdig voelden van sommige "nieuwe" concepten of dingen die vroeger niet gebeurden. Ze merkten op dat jongeren tegenwoordig via het internet met veel meer informatie omgaan en dat bepaalde dingen genormaliseerd zijn en dat ze niet weten hoe ze met deze kwesties om moeten gaan. Anderen zeggen dat ze seksualiteit en seksuele voorlichting zien als iets "natuurlijks" en dat ze van plan zijn om het op die manier in de klas te benaderen. Er is een tendens om seksuele voorlichting vanuit een biologisch perspectief te bekijken; sommige leerkrachten geven aan dat het een veel breder onderwerp is, maar weten niet of voelen zich niet bereid om er diep op in te gaan.

Over de participatie van jongeren merkten de leerkrachten op dat het verrijkend was geweest. Met betrekking tot de deelname van gezinnen aan activiteiten, vonden ze dat de dialoog werd aangemoedigd, maar dat deze in de loop van de tijd moet worden voortgezet om veranderingen te zien.

Wat betreft de methodologieën die in de pilot zijn gebruikt, hebben de docenten bepaalde theatrale hulpmiddelen en oefeningen geïdentificeerd die transversaal gebruikt kunnen worden en die toegepast kunnen worden in hun werk.

In de woorden van leerkrachten

Ik denk dat er onder alle aanwezigen zekerheid was dat dit kwesties zijn die besproken moeten worden en dat er verschillende opvattingen zijn die generatiegebonden kunnen zijn, maar niet altijd (Docent 4, 2023).

Ik geloof dat gezinnen heel weinig betrokken zijn en dat acties zoals deze de onderwijsgemeenschap dichter bij elkaar kunnen brengen, maar we zijn er nog lang niet... het moet gekoesterd worden, het kan niet bij een eenmalige interventie blijven (Leraar 7, 2023).

Ik heb geleerd dat bepaalde lastige onderwerpen op een leukere en

diepgaandere manier kunnen worden behandeld door middel van podiumkunsten en het Forumtheater (Docent 2, 2023).

Gezinnen en leerkrachten moeten samenwerken als het gaat om de mentale en fysieke gezondheid van onze leerlingen (Leraar 2, 2023).

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 3,8;
- Inhoud: 4,4;
- Methodologie: 4,6;
- Algemene tevredenheid: 4,5.

De families erkennen dat seksuele opvoeding niet erg aanwezig is op scholen en dat zowel families als leerkrachten een belangrijke rol spelen en moeten samenwerken om seksuele opvoeding op een meer natuurlijke manier te benaderen en verder te gaan dan het biologische aspect ervan, maar met speciale aandacht voor de sociaal- emotionele en affectieve delen ervan. Ouders stelden dat seksualiteit vaak geïdealiseerd wordt en behandeld wordt vanuit het oogpunt van verbod en risico.

In de woorden van gezinnen

Ik vertrouw leraren omdat ik weet dat ze hun best doen. Maar leraren weten niet altijd alles. En soms hebben ze niet de steun van de families (Familie 1, 2023).

Ik vind dat onderwijs door leraren op scholen moet worden gegeven... Ouders moeten thuis hun werk doen (gezin 2, 2023).

DE ERVARING IN HET VERENIGD KONINKRIJK

Proefbeoordeling door docenten

In het Verenigd Koninkrijk werd de pilot uitgevoerd in maart 2023 en deze werd bijgewoond door 9 deelnemers (leerkrachten en jeugdwerkers) die werken voor een organisatie genaamd "Deaf Active", partner van de Broadgreen International School. Deaf Active is verantwoordelijk voor het organiseren van activiteiten met dove leerlingen.

Het initiatief werd met grote belangstelling ontvangen. De pilotactiviteiten werkten efficiënt omdat ze boeiend waren en tot goede leerresultaten leidden. De deelnemers waren in staat om te discussiëren over uitdagingen en mogelijke oplossingen in het werken met jongeren rond onderwerpen die met seksuele voorlichting te maken hebben. De interactieve discussieactiviteiten die plaatsvonden na de activiteit "De pleinen" boden de deelnemers een veilige ruimte om hun ideeën en praktijken te delen over hoe ze onderwerpen met betrekking tot seksuele voorlichting en gender in professionele omgevingen met leerlingen kunnen bespreken. In het begin van de workshop was de communicatie een uitdaging door het ontbreken van sommige woorden in gebarentaal, maar deze uitdaging werd overwonnen door meer communicatie tussen de begeleiders en tolken.

De workshops hadden een positieve invloed op de deelnemers. Ze leerden over hun rol en nieuwe methoden om jongeren op een inclusieve manier te betrekken bij seksuele voorlichting.

De pilot heeft een positieve invloed gehad op onze organisatie. We kregen een uitgebreider beeld van de belangrijkste problemen waar professionals mee te maken hebben en hoe onze rol als professional eruit ziet.

sociale professionals hen konden ondersteunen. Facilitators konden meer inzichten ontwikkelen over de tools en methoden die het meest effectief waren onder de deelnemers, om deze toe te voegen en te herhalen in toekomstige workshops van de organisaties.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,1;
- Inhoud: 4,6;
- Methodologie: 4,4;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 4,1;
- Ik voelde me gehoord: 4,7;
- Algemene tevredenheid: 4,7.

De pilotactiviteiten waren boeiend en de deelnemers stonden open voor het uiten en bespreken van de voorgestelde onderwerpen. Sommige discussies ontstonden en creëerden een sfeer waarin ze ideeën en uitdagingen konden uitwisselen en verschillende praktijken en oplossingen konden voorstellen die toegepast konden worden. Over het algemeen waren de deelnemers tevreden. Sommigen antwoordden echter dat ze nog wat angsten moesten overwinnen en dat ze meer over het onderwerp wilden leren omdat het erg breed is. Bovendien zeiden ze dat ze blij waren dit onderwerp te volgen en meer te leren over hoe om te gaan met uitdagingen met jongeren en met hun kinderen, aangezien sommigen van hen ouders waren en dit hen dus zowel op professioneel als persoonlijk niveau zal helpen.

In de woorden van leerkrachten

De spelletjes waren erg leuk en makkelijk om aan mee te doen. Niets was moeilijk. We hadden genoeg tijd om ons uit te drukken (Leraar 4, 2023).

Ik heb een angst maar soms zeg ik het niet. Ik zou meer training willen om deze angsten te overwinnen (Leraar 2, 2023).

Proefbeoordeling gezinnen

14 deelnemers woonden de workshop bij, waaronder 11 gezinnen die zorgen voor kinderen en jongeren met een verstandelijke, cognitieve of functionele beperking.

De pilot verliep erg goed en de medewerking van de deelnemers was uitstekend. De interactieve discussie, vooral in het tweede deel van de workshop, gaf de deelnemers de ruimte om hun eigen denkbeelden over gender en seks te verfijnen, te reflecteren en te analyseren, en tegelijkertijd toegang te krijgen tot de denkbeelden van anderen. We ondervonden wat communicatieproblemen aan het begin van de workshop omdat een groot deel van de deelnemers doof was. De sessie was echter een succes dankzij de ondersteuning van tolken.

De pilot was cruciaal voor onze organisatie omdat het ons de kans gaf om na te denken over belangrijke onderwerpen als diversiteit, hoe we de mening van anderen kunnen accepteren en respecteren, en onze verantwoordelijkheid als maatschappelijk werkers. De facilitators konden ook aanvullende inzichten krijgen in de tools en technieken die de deelnemers het nuttigst vonden en deze toevoegen en toepassen in

de volgende workshops van de organisaties.

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4,5;
- Inhoud: 4,8;
- Methodologie: 4,7;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 4,6;
- Ik voelde me gehoord: 4,4;
- Algemene tevredenheid: 4,6.

Vanwege hun leeftijd en achtergrond was het uitvoeren van activiteiten met gezinnen een grotere uitdaging dan de pilot met leerkrachten en opvoeders. Over het algemeen hielp de workshop de deelnemers om de verschillen tussen geslacht en sekse te leren kennen en hoe deze van belang zijn in hun samenleving. Als gevolg van de reflecties die aan het eind van elke activiteit werden opgesteld, werden gezinsleden aangemoedigd om deel te nemen aan waardevolle dialogen die hen de kans gaven om hun opvattingen over gender en seks te overwegen en te analyseren in de context van een grotere discussie tussen andere mensen. Over het algemeen toonden de workshopdeelnemers interesse in het onderwerp en vonden ze dat dergelijke onderwerpen essentieel zijn voor de opvoeding van de komende generaties.

In de woorden van gezinnen

Niet veel gezinnen ondersteunen verschillende genderidentiteiten. Ik vind dat behoeften moeten worden gecommuniceerd tussen leerkrachten en ouders. Scholen hebben voldoende hulpmiddelen, maar de manier waarop ze die gebruiken is niet de beste (gezin 3, 2023).

Ik denk dat het belangrijk is om het onderwerp in het schoolcurriculum op te nemen, zodat jongeren meer weten over seksuele voorlichting (Gezin 4, 2023).

DE ERVARING IN NEDERLAND

Proefbeoordeling door docenten

De Sexmatters pilot voor docenten vond plaats op het kantoor van Sexmatters, waar zes mensen aanwezig waren, waarvan er vijf een evaluatie invulden voor de pilot. Alle aanwezigen zijn workshopleiders in het Sexmatters team, maar ze zijn voor deze pilot niet betrokken geweest bij het Included project. Van de zes deelnemers waren er drie vrouwen en drie mannen, die zich allemaal identificeerden als queer/LGBTQIA+. Ze waren tussen de 20 en 35 jaar oud en twee van hen waren kleurlingen. Hun opleidingstypes waren gevarieerd: er was een mix van MBO, HBO en Universiteit. Drie wonen in Amsterdam en drie in Utrecht, wat betekent dat ze allemaal uit grotere steden komen. Er waren geen religieuze deelnemers, maar sommigen hebben wel een religieuze achtergrond of jeugd (zowel christelijk als islamitisch).

Vanwege de problemen die we ondervonden bij het vinden van een school die de pilot met ons wilde doorlopen, hebben we de pilot uiteindelijk gedaan met leden van het

Sexmatters team die nog niet eerder betrokken waren geweest bij het INCLUDED Project. De

De teamleden van Sexmatters zijn docenten die op scholen werken met de beoogde leeftijdsgroep en bijna dagelijks met docenten werken, dus vroegen we hen om de pilot te ervaren alsof ze docenten waren die nooit of nauwelijks seksuele voorlichting hebben gehad. Dankzij de ervaring van de deelnemers in het werken met docenten, vonden ze het doenbaar om die rol op zich te nemen. We hebben ook een paar onderdelen van de e-learning cursus met hen getest, omdat de deelnemers geïnteresseerd waren om te zien hoe het was.

De creatieve activiteiten waren erg nieuw voor de meeste deelnemers, omdat ze niet veel gebruikt worden in het Nederlands en de lerarenopleiding. Sommige deelnemers waren veel enthousiaster dan anderen, die erg kritisch waren. Dit kan te maken hebben gehad met hoe open de verschillende deelnemers stonden voor de meer creatieve of belichaamde methodes die gebruikt werden, in tegenstelling tot de meer 'droge' en theoriegerichte methodes die ze gewend waren.

Als begeleiders realiseerden we ons dat het extra nuttig was voor onze eigen teamleden om deze manier van lesgeven te zien en te ervaren, omdat we dan konden overwegen om meer creatieve of belichaamde methoden in onze eigen lerarenopleiding op te nemen.

Resultaten en analyse van de beoordeling door leerkrachten

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 3;
- Inhoud: 4;
- Methodologie: 3,8;
- Ik voelde me op mijn gemak om mijn gedachten te uiten: 3,8;
- Ik voelde me gehoord: 3;
- Niveau van algemene tevredenheid: 3,2

Het enthousiasme en de kwaliteitsevaluatie voor de pilot voor leerkrachten liepen enorm uiteen tussen de verschillende leerkrachten die we onderdak boden voor de pilot. Interessant genoeg waren de twee mannen veel kritischer dan de drie vrouwen die het evalueerden. Omdat we maar vijf mensen een evaluatie lieten invullen, is er geen manier om correlatie of causaliteit vast te stellen, maar het was desalniettemin interessant om te zien.

De enthousiaste en positieve reacties gingen vooral over de innerlijke werkonderdelen van de activiteiten: het analyseren van de eigen redenen om seksuele voorlichting te geven en de visualisatieoefeningen om na te denken over wat je zou doen in een specifieke situatie. Er waren ook positieve meningen over het betrekken van de families bij de seksuele opvoeding, omdat, zoals twee van de deelnemers het zo kernachtig uitdrukten: "Seksuele opvoeding gebeurt zowel thuis als in het klaslokaal" en "de gesprekken over seksuele opvoeding stoppen niet in het klaslokaal, maar gaan thuis door." Sommige deelnemers waren blij dat ze zich in de visualisatieoefeningen konden voorbereiden op het gesprek met de familie, terwijl anderen zeiden dat ze liever wat tips en trucs hadden gekregen over hoe je zo'n gesprek voert.

Afhankelijk van de ervaring en openheid voor creatieve en belichaamde methoden, kunnen deze activiteiten een beetje uit de comfortzone van mensen liggen. Wat een

van de deelnemers ook miste, waren tips over hoe je met je collega's en schoolleiding kunt gaan praten over het invoeren of versterken van het lesprogramma over seksuele voorlichting op school.

In de woorden van leerkrachten

Seksuele opvoeding gebeurt zowel thuis als in de klas. De gesprekken over seksuele opvoeding stoppen niet in de klas, maar gaan thuis door (Leraar 1, 2023).

Het is belangrijk om gezinnen te betrekken bij seksuele voorlichting omdat het helpt een veilige en niet-oordelende omgeving te creëren voor de seksuele ontwikkeling van een kind (Leraar 2, 2023)

Mijn grootste angst was dat ik niet in staat zou zijn om over seks en seksualiteit te praten op een manier die geschikt en comfortabel is voor mijn studenten, ook al heb ik het gevoel dat ik behoorlijk veel over het onderwerp weet. Omdat ik in de training een soortgelijk scenario moest visualiseren, kon ik mijn eigen ongemak bij het praten over seksualiteit met leerlingen doorbreken en uitdagen. (Docent 3, 2023)

Proefbeoordeling gezinnen

Dit zijn de resultaten van de pilotfase voor gezinnen, die bedoeld was om de effectiviteit van de gezinsactiviteiten te evalueren. Deze werd gehouden via Zoom. Zeven deelnemers woonden de pilot bij, die allemaal bekend waren met Sexmatters maar nog niet eerder hadden deelgenomen aan het Included project. De groep bestond uit drie mannen en vier vrouwen, die allemaal cisgender en heteroseksueel waren en tussen de 35 en 50 jaar oud. De deelnemers waren blank, woonden in stedelijke gebieden en hadden verschillende opleidingsniveaus, variërend van hogeschool tot universiteit. Hoewel niet religieus, hadden sommige deelnemers een christelijke achtergrond of jeugd.

Omdat de school op het laatste moment afzegde, werd de pilot uitgevoerd met gezinnen uit het netwerk van Sexmatters. Alle deelnemers waren van mening dat seksuele voorlichting cruciaal is en werden gevraagd om de activiteiten niet alleen vanuit hun perspectief te beoordelen, maar ook vanuit dat van ouders in het algemeen. De deelnemers toonden zich enthousiast over de pilot en gaven aan het leuk te vinden om eraan deel te nemen. Ze waren van mening dat leerkrachten extra hulpmiddelen nodig hebben om effectieve lessen seksuele voorlichting te kunnen geven en dat deze hulpmiddelen momenteel ontbreken. Hoewel niet alle ouders het ermee eens waren dat ze meer betrokken zouden worden bij de seksuele voorlichting van hun kinderen, gaven sommige ouders aan er vertrouwen in te hebben dat scholen passend onderwijs kunnen geven als de leerkrachten over de nodige training en middelen beschikken.

Resultaten en analyse van de beoordeling van de gezinnen

Op een schaal van 1 tot 5 (waarbij 5 de maximale kwalificatie is) werden de volgende items als volgt beoordeeld:

- Duur: 4
- Inhoud: 3,7
- Methodologie: 3,5
- Algemene tevredenheid: 3,5

De gezinnen gaven positieve feedback over het proefproject, waarbij de meesten aangaven dat het nuttig was en dat ze het aan andere ouders zouden aanbevelen.

Vooral de activiteit "Niet zo zwart-wit" werd erg gewaardeerd. Op basis van de feedback van de deelnemers werden er aanpassingen gedaan om de activiteit geschikt te maken voor online sessies. In plaats van te debatteren in een vissenkom-stijl, werden de deelnemers samengebracht in aparte ruimtes om te discussiëren over de onderwerpen die aan de orde kwamen.

gendervragen. De deelnemers vonden de discussievorm boeiender dan wat ze van scholen gewend zijn en waardeerden de kans om te bespreken hoe ze hun kinderen opvoeden en hoe gender hun opvoeding beïnvloedt. Volgens hen moeten gendergerelateerde discussies niet controversieel zijn.

De gezinnen suggereerden dat ze moesten weten wat de leerkrachten gingen onderwijzen om het onderwerp thuis met hun kinderen te bespreken en het gesprek aan te zwengelen. Sommige deelnemers suggereerden dat een theatervoorstelling over het onderwerp een nuttige gespreksstarter zou zijn, zelfs voor ouders die het niet eens waren met het onderwijzen van seksuele voorlichting op jonge leeftijd. Ze geloofden dat door het onderwerp abstract te maken en in een kunstvorm te presenteren, het toegankelijker en begrijpelijker zou worden.

In de woorden van gezinnen

Ik denk wel dat seksuele voorlichting een apart vak is waarbij leraren hulp nodig hebben om hun eigen referentiekader te bepalen en dat daarom een goed lesprogramma als dit cruciaal is. Met dat als hulpmiddel, denk ik dat leerkrachten prima uit de voeten kunnen. (Gezin 4, 2023).

Ik denk niet dat elke leraar dit kan doen, misschien moet hier ook aandacht voor zijn, dat leraren die dit leuk vinden en gemotiveerd zijn hierover moeten vertellen, maar dat het niet per se de verplichting van de biologieleeraar moet zijn (wat bij ons het geval was). Dus misschien kan het een soort bijscholingscursus worden voor leerkrachten, die dan in meerdere klassen seksuele voorlichting kunnen geven. (Gezin 3, 2023).

Een toneelstukje gevolgd door een kennisdeling/vragenronde lijkt me erg leuk. En dan misschien wat thuisopdrachten voor kinderen om met hun ouders te bespreken, zodat het thuis ook besproken wordt. (Gezin 1, 2023).

VI. CONCLUSIE

Het INCLUDED project is een Erasmus+ project op het gebied van schoolonderwijs dat

zeven partners in zes landen samenbrengt: Merseyside Expanding Horizons in de

UK, Anziani e Non Solo in Italië, KMOP Skopje in de Republiek Noord-Macedonië, La Xixa in Spanje, Sexmatters in Nederland, het Regionaal Directoraat voor Primair en Secundair Onderwijs van Attica en KMOP - Education and Innovation Hub in Griekenland.

INCLUDED richtte zich op het ontwerpen en implementeren van Comprehensive Sex Education (CSE), een curriculumgebaseerd proces van onderwijzen en leren over de cognitieve, emotionele, fysieke en sociale aspecten van seksualiteit. Het doel was om kinderen en jongeren uit te rusten met kennis, vaardigheden, houdingen en waarden die hen in staat stelden om zorg te dragen voor hun gezondheid, welzijn en waardigheid; om respectvolle sociale en seksuele relaties te ontwikkelen; om na te denken over hoe hun keuzes hun eigen welzijn en dat van anderen beïnvloeden; en om hun rechten gedurende hun hele leven te begrijpen en te waarborgen. Aan de andere kant droeg het ook bij aan het bijscholen van leerkrachten, het uitbreiden van hun kennis en capaciteit met betrekking tot seksuele voorlichting en het kunnen aangaan van een nieuwe dialoog met leerlingen en families.

"Inclusief het gezin in inclusieve seksuele voorlichting: gids voor scholen" is een methodologische gids voor leerkrachten en schoolpersoneel voor het ontwikkelen van inclusieve seksuele voorlichtingsworkshops voor gezinnen en de schoolgemeenschap. De methodologieën die zijn toegepast bij het creëren en implementeren van de voorgestelde activiteiten zijn: Pedagogische aanpak gebaseerd op Universal Design for Learning methodologie en Paulo Freire's Kritische Pedagogie; Kritische Incidenten Methodologie; Theater van de Onderdrukten; Procesgeoriënteerde Psychologie.

Op basis van deze methodologieën ontwierp en testte het consortium activiteiten voor leerkrachten en gezinnen en een model om een schoolbrede aanpak van seksuele opvoeding te stimuleren, beide gebaseerd op theatertechnieken. Het gebruik van creatieve methoden zoals rollenspellen en theatrale spelletjes is effectief gebleken bij de opvoeding van jongeren, terwijl de kritische pedagogie en de pedagogie van de onderdrukten effectief kunnen worden gebruikt bij het bevorderen van dialogische relaties binnen groepen.

Creatieve en participatieve methoden zijn bijzonder geschikt voor de doelen van het project, omdat ze actieve participatie aanmoedigen, aanpassing en personalisering van het leren mogelijk maken, zelfexpressie en zelfvertrouwen bevorderen, toegankelijk en inclusief zijn. De beschreven activiteiten bevorderen begrip en communicatie tussen leerkrachten, ouders en leerlingen. Ze omvatten groepsdiscussies, rollenspellen en zelfreflectieoefeningen en zijn bedoeld om een veilige en open omgeving te creëren waarin deelnemers hun ervaringen en perspectieven kunnen delen. De activiteiten zijn bedoeld om deelnemers te helpen in contact te komen met hun rol als professional en te werken aan hun innerlijke motivatie: ze bieden inhoud voor seksuele voorlichting en stimuleren de dialoog over seksuele voorlichting tussen gezinnen en de school.

Om de eerder genoemde activiteiten te creëren en te testen, voerde het INCLUDED consortium een deskresearch uit en 22 interviews met leerkrachten om het belang van gezinnen en hun steun aan scholen te onderzoeken als middel om een uitgebreide seksuele voorlichting aan leerlingen te garanderen. Het onderzoek suggereert dat de meeste leerkrachten informatie, training en hulpmiddelen missen om seksuele voorlichting te geven. Het onderzoek suggereert ook dat leerkrachten hun eigen taboes

en zelfbewustzijn moeten herkennen en erover moeten nadenken om voorbereid te zijn om seksuele voorlichting effectief aan te pakken. Tot slot suggereren de resultaten dat leerkrachten met gezinnen moeten samenwerken om een veilige en niet-levensbedreigende omgeving te creëren.

veroordelende omgeving voor de seksuele ontwikkeling van kinderen. In feite bevestigt het onderzoek de noodzaak om gezinnen te betrekken bij seksuele voorlichting, omdat zij een cruciale rol spelen in de ondersteuning van het leren van hun kinderen.

Last but not least suggereert het onderzoek dat leerkrachten en begeleiders creatieve en participatieve methodologieën in hun seksuele opvoedingsprogramma's zouden moeten opnemen om participatie, zelfbewustzijn en vrijheid om zulke belangrijke, maar meestal moeilijke onderwerpen aan te pakken, te bevorderen.

VII. REFERENTIES

- Boal, A. (2002). *Spelen voor acteurs en niet-acteurs*. Routledge.
- Boal, A. (1995). *De Regenboog van Verlangen: De Boal Methode van Theater en Therapie*. Routledge.
- Boal, A. (2006). *De esthetiek van de onderdrukten*. Routledge
- Bratan, T., Fischer, P., Maia, M., & Aschmann, V. (2020). Implementatie van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap: Een vergelijking van vier Europese landen met betrekking tot ondersteunende technologieën. *Samenlevingen*, 10(4), 74. MDPI AG. <http://dx.doi.org/10.3390/soc10040074>
- Cohen-Emerique, M. (2013). Por un enfoque intercultural en la intervención social. *Educación Social. Revista de Intervención Socioeducativa*, 54, p. 11-38 Coudray, S. (2017). Het theater van de onderdrukten. <http://www.culturematters.org.uk/index.php/arts/theatre/item/2455-the-theatre-van-de-onderdrukten>
- Elan Intercultureel. (2019) <http://learningfromcultureshocks.eu/wp-inhoud/uploads/2019/11/lezer-22nov2019.pdf>
- Freire, P. (1970). *Pedagogie van de onderdrukten*. De internationale uitgeverij Continuum Inc.
- Fernández-Aballí Altamirano, A. (2020). Het belang van Paulo Freire voor communicatie voor ontwikkeling en sociale verandering. In: Servaes, J. (eds) *Handbook of Communication for Development and Social Change*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-2014-3_76
- Giroux, H. A. (2010). Onderwijs heroverwogen als praktijk van vrijheid: Paulo Freire en de belofte van kritische pedagogie. *Policy Futures in Education*, 8(6), 715-721. <https://doi.org/10.2304/pfie.2010.8.6.715>
- Konstantareas MM, Lunsy YJ. Sociosexual knowledge, experience, attitudes, and interests of individuals with autistic disorder and developmental delay. *Tijdschrift Autism Dev Disord*. 1997 Aug;27(4):397-413. doi: 10.1023/a:1025805405188. PMID: 9261666.
- Kelly, G.; Crowley, H.; Hamilton, C. (2009). Rechten, seksualiteit en relaties in Ierland: 'It'd be nice to be kind of trusted'. *British Journal of Learning Disabilities*. 37 (4), 308-315 doi:10.1111/j.1468-3156.2009.00587.x
- Mindell, A. (1992) *Het doorm lichaam in relaties*. Penguin Books Ltd.
- Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J. M., & Curfs, L. M. (2015). Identifying effective methods for teaching sex education to individuals with intellectual disabilities: a systematic review. *Tijdschrift voor seksuologisch onderzoek*, 52(4), 412-432. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.919373>
- Shih, Yi-Huang (2018). Some Critical Thinking on Paulo Freire's Critical Pedagogy and Its Educational Implications. *Internationale Onderwijsstudies*. Vol. 11 (9).
- Siebelink EM, de Jong MD, Taal E, Roelvink L. (2006) Sexuality and people with intellectual disabilities: assessment of knowledge, attitudes, experiences, and needs. *Ment Retard*. Aug;44(4):283-94. doi: 10.1352/0047-6765(2006)44[283:SAPWID]2.0.CO;2. PMID: 16834465.
- Stabback, P. (2016) Wat maakt een kwalitatief goed curriculum? *In-Progress Reflection No.2 on Current and Critical Issues in Curriculum and Learning*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243975>
- Proces <https://www.trabajodeprocesos.net/en/process-work/> La Xixa Teatre <https://en.laxixateatre.org/quisom>
- UNESCO. (2016) Wat maakt een curriculum van hoge kwaliteit? *SerieN°2: Actuele en kritische kwesties in Curriculum en Leren*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243975>

VII. IMPRESSUM

Coördinatie van de gids en redactie

Daniela Eletti (La Xixa Teatre)

Schrijven, besturen en bewerken

In samenwerking met La Xixa Teatre

Adrián Crescini

Daniela Eletti

Lorena Valencia

Meritxell Martínez Bellafont

Nicola Paganoni

Valentina Narvaez Bravo

In Merseyside Expanding Horizons

Anja Marojevic

Anna Bellan

Erisjan Bregu

Salma Aladdin

Sarah Harou

Stacey Robinson

In Anziani e Non Solo

Laura Stanzani

Veronica Cattini

In KMOP Skopje

Kristina Vasileska

Vaska Bojadzi

In Regionaal Directoraat voor Primair en Secundair Onderwijs van Attica

Aikaterini Arampatzi

Eleni Bogiatzidaki

George Balamotis

George Kosyvas

Naya Boemi

In Sexmatters

Dominique Borm

Vesper Veer Visser

Taoufik Boulachioukh

In KMOP - Hub voor onderwijs en innovatie

Epameinondas Koutavelis

Marina Natsia

Ontwerp en lay-out omslag

Rita Seneca

Licia Boccaletti

Vertaling

Dominique Borm, Vesper Veer Visser and Taoufik Boulachioukh (Dutch)

Σάππα Μαυρίδου, Epameinondas Koutavelis and Marina Natsia (Greek)

Veronica Cattini and Laura Stanzani (Italian)

XXX (Macedonian)

Meritxell Martínez Bellafont (Spanish)

Lay-out van vertaalde teksten

Dominique Borm, Vesper Veer Visser and Taoufik Boulachioukh (Dutch)

Epameinondas Koutavelis and Marina Natsia (Greek)

Veronica Cattini and Laura Stanzani (Italian)

XXX (Macedonian)

Nicola Paganoni (Spanish)

XXX (Grieks)

Veronica Cattini en Laura Stanzani (Italiaans)

XXX (Macedonisch)

XXX (Spaans)

Lay-out van vertaalde teksten

XXX

(Nederlands

) XXX

(Grieks)

Veronica Cattini en Laura Stanzani (Italiaans)

XXX (Macedonisch)

XXX (Spaans)

BIJLAGE N

Tabel van coëxistentie van codes met de hoogste frequenties

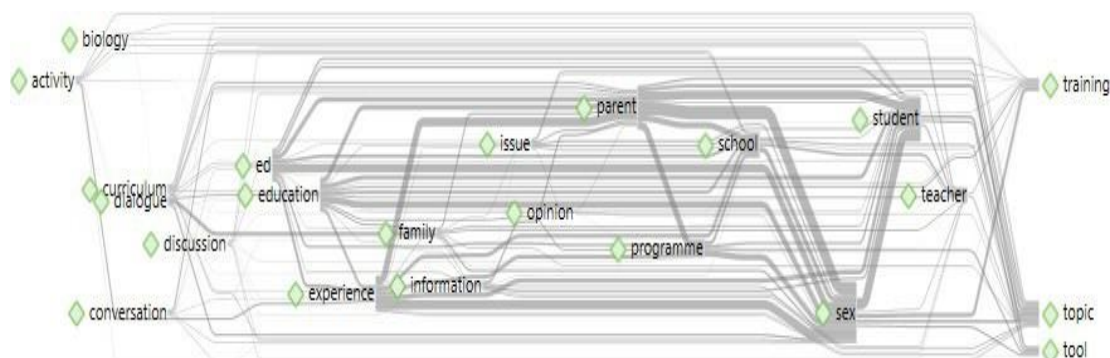
	activity 35	answer 16	biology 7	conversation 38	curriculum 16	dialogue 32	discussion 32	ed 55	education 84	experience 124	familias 11	family 110	information 42	issue 25
activity			1		1	1		1	2	15			1	1
answer														
biology	1				1									
conversati...							1	4	2	3		3	2	1
curriculum	1		1				1	6	5	4			2	3
dialogue	1						1	5	11	1		27	1	1
discussion				1	1	1		4		2		1	2	2
ed	1			4	6	5	4		4	25		4	6	5
education	2			2	5	11		4		23		13	4	6
experience	15			3	4	1	2	25	23			6	2	4
familias														
family				3		27	1	4	13	6			6	4
information	1			2	2	1	2	6	4	2		6		2
issue	1			1	3	1	2	5	6	4		4	2	
opinion					1		2	3	1	1		1	2	4
parent	3			12	11	5	6	33	34	60		14	16	12
programme					2		2	17	11	26		1	1	
school	4		2		7	1	3	22	22	28		3	3	8
sex	2			6	7	15	4	55	46	61		15	9	11
student	6			3	6	1	3	14	30	32		10	15	12
teacher	4		7		2		2	5	12	4		10	6	1
tool	2									1				3
topic	6		1	5	6	1	3	15	5	8		6	9	11

Bron: zelfgemaakt. Onder de hoogste frequenties van samen voorkomen van codes/woorden die in deze tabel worden gepresenteerd (met waarden variërend van 1 tot 61 herhalingen), zijn de codes van "ouder" en "ervaring"; "seks" en "ervaring"; "seks" en "ed"; "seks" en "opvoeding"; onder andere. Deze codes zijn de "woorden" die het vaakst samen worden genoemd in de

dezelfde alinea of zin door de geïnterviewde mensen.

Code Co-occurrence Analyse (Sanky's grafiek)

Een Sankey-diagram is een visuele weergave van een stroom van de ene set codes/woorden naar de andere. De codes die met elkaar verbonden zijn, worden knooppunten genoemd en de verbindingen worden links genoemd. In dit geval kan het worden gezien als een stroom van codes/woorden zoals "activiteit" naar "biologie", "curriculum", "dialogue" en "gesprek". Er is een sterke koppeling tussen "ervaring", "informatie", "gezin", "ouder", "school" en tenslotte "opleiding" omdat ze samen of nauw verbonden met veel frequentie voorkwamen. Sterkere of bredere verbanden tonen een hogere frequentie van deze codes/woorden.

